RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2002-yil, 25-октabr • № 44 (3677)

САМАРАЛИ УЧРАШУВЛАР

Бундан ўн беш, йигирма йил бурун чет элга бориб, ўзбекистонлик эканлигингизни айтсангиз, улар «Шундай давлат ҳам борми?», деб сўрашарди. Самарқанд, Бухоро ва Хива шаҳарларининг номини эслатишингиз билан: «Э, шундай демайсизми...» деб бу кўҳна шаҳарларга қилган сафарларини мароқ билан сўзлашарди.

Ўзбек халқи тарихини юқорида тилга олинган шаҳарларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам, юртимизга келган барча азиз меҳмонлар Шарқ дарвозаси дея ном олган Тошкенту қадимий шаҳарларимиз Самарқанду Бухорони зиёрат қилмай кетмайдилар.

Ўтган ҳафта мамлакатимизга ташриф буюрган Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котиби Кофи Аннан ҳам, Полша Республикаси Президенти Александр Квасневский ҳам ўз сафарлари якунида Самарқанд ва Бухорога ташриф буюрдилар. Бу қадимий шаҳарлардаги тарихий обидалар билан танишдилар. Ҳар икки шаҳар ҳам мартабали меҳмонларда катта таассурот уйғотганига шубҳа йўқ.

Ўзбекистон Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо давлатлар сафидан ўрин олганига эндигина ўн йил бўлди. Лекин шу қисқа фурсатда мамлакатимизнинг жаҳондаги обрў-эътибори, нуфузи беқиёс даражада ўсди. Президентимизнинг Тожикистон ва Афғонистондаги вазият, Орол денгизи теварагидаги экологик муаммоларни бартараф этиш борасидаги қатор ташаббус ва таклифлари жаҳон жамоатчилигида катта қизиқиш уйғотди.

Кофи Аннаннинг Ўрта Осиёга ташрифи айнан Ўзбекистондан бошлангани, мартабали меҳмоннинг беш кунлик сафарининг уч куни юртимиз билан танишувга бағишлангани ҳам бежиз эмас. Жаҳон кўламида мамлакатимизга, унинг халқаро нуфузи ва изчил тинчликсевар сиёсатига қизиқиш ва ишонч ортмоқда.

Ташриф чоғида Кофи Аннанни мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов қабул қилди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котиби учрашув чоғида мамлакатимиз Ўрта Осиёда алоҳида мавқега эга эканлигини таъкидлаб, Ўзбекистон ва БМТ ўртасидаги алоқалар яна ҳам мустаҳкамланиб боришига умид билдирди.

Полша билан Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар кенг ривожланиб бораётган бўлса-да, ўтган йили товар айрибошлаш ҳажми борйўғи 31,4 миллион АҚШ долларини ташкил этди. Бу кўрсаткич икки томонни ҳам қониқтирмайди албатта. Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов ва Полша Республикаси Президенти Александр Квасневский ўртасида бўлиб ўтган музокараларда икки томонлама савдо-сотиқ, транспорт, коммуникация ва сайёҳлик соҳаларидаги алоқаларни кенгайтириш ҳақида гап борди. Юртбошимиз полшалик сармоядорларни мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотлар жараёнига фаолроқ қўшилишга даъват қилди.

Учрашув сўнгида икки давлат раҳбарининг қўшма комюникеси, уюшган жиноятчиликка қарши кураш ва қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳамкорлик қилиш борасида битимлар имзоланди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ҳар икки мартабали меҳмоннинг Ўзбекистонга сафари томонлар учун фойдали ва самарали бўлди.

Ёзувчилар уюшмасида

ЭЛЧИ БИЛАН МУЛОҚОТ

КЕЧА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига Япониянинг мамлакатимиздаги Фавқулодда ва Мухтор элчиси жаноб Акио КАВАТО ташриф буюрди. Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов ва уюшма фаоллари иштирокида бўлган суҳбат чоғида ўзбек — япон адабий алоқаларини кенгайтириш, ҳар икки мамлакат ижодкорлари ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш, энг яхши бадиий асарларни бевосита аслиятдан таржима қилиш масалалари хусусида фикр юритилди.

Суҳбатда Абдулла Орипов меҳмонни мустақиллик даври ўзбек адабиётида юз бераётган янгиликлар, адабий жараёндаги изланишлар, шунингдек, "Шарқ юлдузи", "Жаҳон адабиёти" журналлари ва бошқа адабий нашрларимиз фаолияти билан таништирди. Ўз навбатида жаноб Акио Кавато кунчиқар мамлакат ижодкорлари ва қадимшунос олимларининг ўзбек диёрига, унинг бугунги ва қадим маданиятига бўлган қизиқишлари ҳақида сўзлаб берди.

Самимий руҳда ўтган мулоқотда элчи жанобларининг бадиий адабиётга жуда катта ихлоси, ижоднинг бу тури билан бевосита шуғулланиши йиғилганларда қизғин муносабат уйғотди. Учрашув якунида бундай адабий мулоқотларни изчил йўлга қўйиш, ижодий ҳамкорликларни фаоллаштириш хусусида келишиб олинди.

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Яқинда Халқаро «Олтин мерос» хайрия жамғармасининг ижодий гуруҳи Ўзбекистон Биржа маркази биносида давлат тили ҳақида қабул қилинган қонуннинг ўн уч йиллигига бағишлаб ижодий учрашув ўтказди. Учрашувда Республика Давлат мулки қўмитаси қошидаги Қимматбаҳо қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш маркази, «Тошкент» Республика фонд биржаси, «Вақт» очиқ акциядорлик жамияти илмий депозитарийси, «Давинком» фирмаси, «ЭЛСИС — КЛИРИНГ» ва «ЭЛСИС — САВДО» ташкилотлари, кўчмас мулк биржаси ва бошқа идораларнинг вакиллари қатнашишди. Жамғарма раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али она тилимизга Давлат мақоми берилганлигининг улкан тарихий аҳамияти ҳақида сўзлади. У она тилимиз жаҳоннинг қадимий тилларидан эканлиги, унда бой адабиёт яратилгани тўғрисида сўзларкан, мумтоз адабиётимиз намуналаридан, хусусан, Хоразмий, Атойи, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Бобораҳим Машрабларнинг гўзал ва бетакрор ғазалларидан мисоллар келтирди, тилимизга бағишланган шеърларидан ўқиб берди. Ўзбекистон Миллий университети доценти, адабиётшунос Адҳамбек Алимбеков, жамғарманинг Халқаро алоқалар ва тарғибот маркази бошлиғи Насиба Усмонова она тилимизнинг халқаро нуфузини ошириш борасида муҳим ишлар қилиниши, бу вазифалар санъат аҳлига ҳам, иқтисодчи-ю тижоратчиларга ҳам, илм кишиларига ҳам бирдай тегишли эканлигини уқтирди.

Тил байрамига бағишланган ижодий учрашув йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

* * *

Тошкентдаги Ахборот технологиялари университетида Шаҳрисабз шаҳрининг 2700 йиллигига бағишланган анжуман бўлди. Юнусобод туман ҳокимлиги ва мазкур университет томонидан ташкил этилган анжуманни университет ректорининг маърифат ва маънавият ишлари бўйича ўринбосари, профессор Н.Мўминов очди.

Йиғилганлар профессор А.Абдуллаевнинг «Ўрта Осиё инсоният цивилизациясининг дастлабки ўчоқларидан бири», Г.Юсуповнинг «Кеш — Амир Темур Ватани», Н.Мандранскаянинг «Навтаг — қадимий Сўғд ўлкаси», шунингдек, Шаҳрисабз ва Ўрта Осиё тарихига бағишланган бошқа маърузаларни тингладилар.

Анжуман сўнгида Ўзбекистон халқ шоири, Шаҳрисабз шаҳрининг 2700 йиллигини ўтказиш ташкилий қўмитаси аъзоси Нормурод Нарзуллаев байрамга тайёргарлик ишлари ҳақида сўзлади ва Шаҳрисабзга бағишланган шеърларидан ўқиди.

НУКУС — 70

Бугунги Нукус.

3-бет

КУЧ — БИЛИМДА

Маданият ишлари вазирлиги оммавий кутубхоналар ходимлари ўртасида «Президент асарлари билимдонлари» республика кўрик-танловини ўтказишга қарор қилди. Мухбиримиз ушбу тадбир тўғрисида батафсилроқ сўзлаб бериш учун Маданият ишлари вазирининг биринчи ўринбосари, кўрик-танлов ташкилий қўмитаси раиси Э.ЭРНАЗАРОВга мурожаат қилди.

— Эркин Мадиёрович, ушбу кўрик-танловни ўтказишдан кўзда тутилаётган мақсад ҳақида сўзлаб берсангиз.

— «Президент асарлари билимдонлари» танловлари ҳозиргача ўқув юртлари ёшлари ўртасида ўтказиб келинганлиги яхши маълум. Биз бу тадбирни, энг аввало, Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 3 августдаги «Республика китоб савдоси тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ижросини таъминлаш, китоб, айниқса, ижтимоий-сиёсий адабиётлар тарғиботини тубдан яхшилаш мақсадида ташкил этдик. Кўрик-танловнинг оммавий кутубхоналар кутубхоначилари ўртасида ўтказилаётганлиги бежиз эмас. Аслида кутубхоначи адабиётларнинг, билим манбаи бўлган китобнинг биринчи тарғиботчиси бўлиши керак.

Сўнгги йилларда бу йўналишда кўпгина тадбирлар ўтказилди. Бироқ шунга қарамай, кутубхоналаримизнинг моддий-техник имкониятлари, китоб заҳиралари, аҳолини, айниқса, ёшларимизни кутубхоналарга жалб этиш масалаларида жиддий муаммолар ҳам тўпланиб қолган. Юқорида қайд этилган ҳукумат қарорида ана шу муаммоларни ҳал этишнинг аниқ йўл-йўриқлари ўз ифодасини топган.

Вазирлар Маҳкамасининг мазкур қарори ижросини таъминлаш юзасидан белгиланган чора-тадбирлар режасида «Президент асарлари билимдонлари» кўрик-танлови алоҳида ўрин тутиши тушунарлидир. Мустақиллик йилларида барча соҳаларда рўёбга чиқарилаётган ислоҳотлар, истиқбол режалари, шахсни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялаш муҳим масалаларнинг мазмун-моҳияти Президентимиз И.А.Каримов асарларида илмий асосланган ҳолда муфассал очиб берилган. Бу асарларни сиёсатшунос ҳам, олим ҳам, талаба ёшлар, тадбиркорлару фермерлар ҳам жуда яхши билишлари, ўқиб-ўрганишлари сув билан ҳаводек зарур. Шундай экан, кутубхоначилар, айниқса, кенг аҳолига хизмат кўрсатадиган оммавий кутубхоналарнинг кутубхоначилари нафақат Президент асарларининг билимдони, балки у адабиётларнинг энг фаол, жонкуяр тарғиботчилари бўлишлари лозим. Мазкур кўрик-танловнинг низомида ҳам Президент асарларининг мазмун-моҳиятини аҳоли онгига сингдириш, ушбу адабиётларни фаол тарғиб этиш тадбирнинг энг асосий мақсади эканлиги уқтирилади.

— «Президент асарлари билимдонлари» кўрик-танлови қай тартибда ўтказилади?

— Кўрик-танлов ҳар йили бир марта уч босқичда ўтказилиши белгилаб қўйилган.

Биринчи босқич туманлар ва шаҳарлар миқёсида ўтказилиб, уларга мавжуд барча оммавий кутубхоналар кутубхоначилари жалб этилади. Дастлабки тур ғолиблари Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар миқёсида бўлиб ўтадиган иккинчи босқичда иштирок этадилар. Ана шу икки саралаш беллашувларида чуқур билимлари, тарғиботчилик ва ташкилотчилик қобилиятларини ёрқин намоён этган оммавий кутубхоналарнинг кутубхоначилари якунловчи, республика босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритадилар.

«Президент асарлари билимдонлари» кўрик-танловининг якуний босқичини шу йил 20 декабрда Тошкент шаҳрида ўтказишни режалаштирганмиз. Шу ўринда республика босқичига йўлланма олган кутубхоначилар Президент асарлари тўғрисида реферат тақдим этишлари шарт эканлигини, уларнинг билимлари тест саволлари асосида баҳоланишини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Якунловчи босқич иштирокчиларининг билимларини баҳолаш учун республикамизнинг таниқли олимлари, библиографлар, етакчи кутубхоналар мутахассисларидан иборат ҳакамлар ҳайъати тузилган. Кўрик-танлов ғолиблари вазирлик фахрий ёрлиқлари, эсдалик совғалари билан тақдирланадилар.

Ишончимиз комилки, ушбу кўрик-танлов аҳоли, айниқса, ёшларимиз онгига миллий истиқлол ғоясини, умуминсоний қадриятларни сингдириш, мафкуравий, ахлоқий, ҳуқуқий тарбияни такомиллаштириш, ижтимоий-сиёсий адабиётларни, умуман, китобни кенг тарғиб қилиш мақсадларига хизмат қилади.

ДИҚҚАТ: ЯНГИ ФИЛМ!

«ХУРШИДА»

Бугуннинг гапини айтиш, замон олдинга сураётган энг долзарб масалаларни қаҳрамонлар тақдири ва фаолияти орқали тўлақонли акс эттириш барча ижодкорларнинг, хусусан киночиларнинг ҳам муҳим вазифаларидан биридир. «Ўзбектелефилм» студиясида тақдимот маросими бўлиб ўтган янги, кўп серияли телевизион бадиий филмни шундай изланишларнинг маҳсули дейиш мумкин.

Биз филмнинг сценарий муаллифи, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди ТЎХТАБОЕВ ва таниқли кинорежиссёр Шавкат ЖУНАЙДУЛЛАЕВга бир неча савол билан мурожаат қилдик.

Суратда: филмдан лавҳа

— Худойберди ака, аввало Сизни ва барча ижодий гуруҳни янги филмнинг тақдимоти билан табриклаймиз!

— Раҳмат. Лекин ҳали табриклашга эрта деб ўйлайман. Чунки филмга чинакам баҳони томошабин беради.

— Янглишмасам, Сиз кино соҳасида бунақа «имтиҳон»ларнинг кўпидан ўтгансиз?

— Агар, мени ёш китобхонлар орасида машҳур қилган «Сеҳрли қалпоқча» асарим асосида суратга олинган «Хошим — как стал болшим» (рус тилида қофиядош қилиб шунақа «ном» танлашганди!) ёки «Қасоскорнинг олтин боши» асарим асосидаги филмларни назарда тутаётган бўлсангиз, янглишасиз. Сабаби, бу филмлар, собиқ шўро тузуми даврида, менинг ихтиёримдан ташқари ҳолатда дунёга келган эди. Масалан, «Ҳошим қандай катта бўлди?» (энди шунақа деб таржима қиламиз-да!) филми режиссёр Юрий Степчук томонидан Москва учун суратга олинганди. Мен ўша вақтдаёқ бу асарга нисбатан норозилик билдиргандим. Чунки асарим экранда бутунлай бошқача талқин этилганди. Тўғрироғи, мен «ўз болам»ни танийолмай қолгандим. «Қасоскорнинг олтин боши» романим асосидаги филмни эса Алишер Ҳамдамов суратга олганди. Ундан ҳам кўнглим тўлмаган.

Давоми иккинчи бетда

Она тилимизга давлат тили мақоми берилганига ўн уч йил тўлиши муносабати билан мамлакатимизнинг кўплаб шаҳар ва қишлоқлари, маънавият ва маърифат даргоҳларида ўзбек тили байрамлари нишонланди. Хусусан, Термиз давлат университетида Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Сурхондарё вилояти ҳокимлиги, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамда мазкур университет томонидан ўзбек тили байрамига бағишлаб катта илмий-амалий анжуман ўтказилди.

Университет ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор Хидирназар Аллақулов маънавият ва маърифат намояндалари, талабалар ва жамоатчилик вакиллари иштирокидаги анжуманни очар экан, бугунги ўзбек тили байрами университет ҳаётидаги катта воқеалардан биридир, деди. Айни чоғда "Давлат тили ҳақида"ги Қонунни ҳаётга тадбиқ этишда университет профессор ва ўқитувчилари, талабалари фаоллик кўрсатишаётир. Бу борадаги амалий саъй-ҳаракатлар ва қизғин ижодий жараённи "Термиз университети" газетаси саҳифаларида мунтазам ёритилаётган мақола ва тадқиқотлар ҳам рўй-рост кўрсатиб турибди. Бундан ташқари, университет олимларининг Термиз шаҳрининг икки ярим минг йиллик тўйи муносабати билан Термизда яшаб ўтган кўплаб алломалар ва ижодкорларнинг асарларини ўрганиш, тадқиқ этиш, таржима қилиш ва китоб ҳолида нашр этиш борасидаги баракали меҳнати ҳам жамоатчилик томонидан эътироф этиб келинаётир. Буларнинг ҳаммаси университетда мустақиллик йилларида шаклланган яхши ижодий муҳитнинг самараларидир. Ўзбек тили байрами университет ҳаётида энг қутлуғ байрамлардан бири сифатида ўтаётгани ҳам шундан далолатдир. Университет ректори бу ҳақда фикр юритиб, Олий ва ўрта махсус таълим вазири Саидаҳрор Ғуломовга сўз берди. Вазир анжуман қатнашчиларини ўзбек тили байрами билан қутлади ва мамлакатда олий ва ўрта махсус таълим соҳасида рўёбга чиқарилаётган ислоҳотларнинг мазмун ва моҳияти ҳақида сўзлади. Бу борада Термиз давлат университетида амалга оширилаётган ишларнинг муваффақиятини алоҳида таъкидлади ҳамда олий таълим соҳасидаги ислоҳотлар жараёнининг навбатдаги вазифаларига тўхталди.

МИЛЛАТНИНГ БЕБАҲО МУЛКИ

ТЕРМИЗ УНИВЕРСИТЕТИДА ЎЗБЕК ТИЛИ БАЙРАМИ

Анжуманда сўзга чиққан Ўзбекистон халқ шоирлари Жуманиёз Жабборов, Нормурод Нарзуллаев, Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари, шоир Сирожиддин Саййид, "Гулистон" журнали бош муҳаррири Азим Суюн, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси бош муҳаррири вазифасини бажарувчи Мурод Абдуллаев, шоир Рустам Мусурмон она тилимизнинг давлат тили мақомини олгани мамлакатимиз ҳурриятга эришуви йўлидаги муҳим қадам бўлганлигини ва бу жараён бевосита Президентимиз Ислом Каримовнинг катта жасорати сифатида амалга ошганини алоҳида таъкидладилар ҳамда эндиликда она тилимизнинг қадри учун курашни асло сусайтирмаслик зарурлигига эътиборни қаратдилар. Шоирлар, университет талабалари ўз шеърларидан ўқиб, анжуманга файз бахш этдилар. Шоир Шафоат Раҳматулла Термизий, профессор Холмирза Холиёров, доцент Юсуф Válizода Дарбандий, талабалар Наргиза Самадова, Раъно Азимова, Шаҳноза Норқулова, Азиза Шоймардонова ва бошқалар ҳам она тилимизнинг гўзаллигини сақлаш юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

ДОСТОНЛАРДА ЮРТ МАДҲИ

Адиб Собир Термизий номидаги Сурхондарё вилоят кутубхонасида бахши Фозил Йўлдош ўғли таваллудининг 130 йиллигига бағишланган «Достонларда юрт мадҳи» мавзуида ижодий кеча бўлди. Тадбирда ижодкорлар, адабиёт ўқитувчилари, талабалар ҳамда китобхонлар иштирок этдилар. Шунингдек, Фозил Йўлдош ўғли ижро этган халқ достонлари, бахши ижодига бағишланган рисолалар, вақтли матбуот нашрлари кўргазмаси бўлди.

БИЛДИРИШ

Бугун соат 15^{00}да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг драматургия кенгашида драматург Тўлқин Муҳиддиннинг замонавий мавзудаги "Шамчироқ" асари қўлёзмаси ўқилади ва муҳокама қилинади. Муҳокамани кенгаш раиси Эркин Самандар бошқаради.

Драматурглар, шоир-ёзувчилар, олимлар, театр арбоблари ва барча адабиёт мухлислари таклиф этилади.

Манзилимиз:

Мустақиллик майдони, Ж. Неру кўчаси, 1-уй.
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси драматургия кенгаши.

Султонмурод ОЛИМ

ДЕМОКРАТИЯ ТАҚДИРИ

У кимнинг қўлида?

Демократия ғояси осмондан тушган эмас. Бу умуминсоний қадриятни «Шарқ демократияси», «Ғарб демократияси» деб ажратиш ҳам анча нисбий. Фақат бир нарса борки, Ғарб демократик тараққиётда Шарқдан кўп олдинлаб кетди. Лекин бу – Ғарб демократиясининг бугунги равнақида Шарқнинг ҳиссаси йўқ, дегани эмас.

Ҳар қандай фикр исботи учун асос керак. Бу ерда асос – бой, ҳали мингидан бири ўрганилмаган, мағзига етилмаган, энг ёмони, бугунга хизмат қилдирилмай ётган меросимиз. Меросимиз ичра Алишер Навоий асарлари алоҳида, айрича ўрин тутади.

«Садди Искандарий»нинг (демакки, «Хамса»нинг ҳам) охиргидан олдинги бобини шоир махсусан укаси Дарвешалига насиҳат тарзида битган. Бу бекорга эмас. Чунки достон – шоҳ, яна кимсан жаҳонгир Искандар Мақдуний ҳақида.

Асарда, жумладан, халққа етакчилик қилиш фалсафаси очилган, давлатчилик, уни бошқариш сирсиноати бадиий тил қуввати ила ёритилган, дейиш мумкин. Айнан шу достонда Дарвешалига насиҳат қилиниши мантиқан тўғри.

Навоийдек шоир укасига аввал Худо, сўнг пайғамбар амрини бажо келтиришни уқтиради. Хўш, кейин-чи?

Кейин валинеъмат буйруғини бажариш керак:

Худову расул амри
топкач камол,
Валинеъмат амриға
қил иштиғол.

«Валинеъмат» сўзи бу ерда шоҳни, аниқроғи, Ҳусайн Бойқарони англатиб келган. Чунки Дарвешали бу темурий ҳукмдорнинг ҳокимларидан бири эди. Шоҳнинг қонуний ҳукмдори буйруғини адо этиш динда, яъни ҳадисда ҳам бор.

Ғарб демократияси шу ерини тутиб олиб, мана, демократияга зид нуқта, фуқаро буйруқ бажариши керак, вассалом, деб айюҳаннос солиши ҳеч гап эмас. Йўқ. Навоий – сўзнинг асл маъносида буюк сиёсатшунос, давлатшунос эди. Давлатни бошқаришнинг амалиёти ҳам унга сира бегона эмасди. Ҳусайн Бойқаро давлатининг камоли бир томони ана шу улуғ зотга бевосита боғлиқ бўлган. Шоир асарларида илгари сурилган, амалий фаолияти билан уйғунлашган давлатшунослик – муайян бир тизим. Демократия бу тизимга сира ёт эмас.

Келинг, Дарвешалига насиҳатга қайтайлик. Борди-ю, шоҳ ҳукмида эътирозли ўринлар бўлса-чи? Унда нима қилиш керак? Навоий ҳукмнинг кўр-кўрона ижроси тарафдори эмас – агар шубҳанг, эътирозинг бўлса, марҳамат, арз қил:

Не ҳукм айласа, қилмоғин
фарз бил,
Агар шубҳае бор эса –
арз қил.

Ҳозир шоҳ замони эмас. Биз демократик тузумда яшаймиз. Давлат раҳбарини халқ очиқ, альтернатив асосдаги, яширин овоз бериш йўли ва катта кўпчилик овоз билан сайлаган. Давлат ва ҳукумат мамлакатни халқ сайлаган депутатлар кўпчилик овози билан қабул қилинган қонунлар асосида бошқаради.

Дарвешали ҳоким эди. Шоҳга арз қилиш имкони ҳам, ҳуқуқи ҳам бор эди. Бугун фуқаронинг давлат ва ҳукумат фаолиятига у ё бу шаклдаги муносабати пайдо бўлса, қайси йўл билан ифодаласин?

Демократик тузумда «тўртинчи ҳокимият» худди шу вазифани бажаради.

Шу маънода муҳтарам Президентимизнинг иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тўққизинчи сессиясидаги «Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари» мавзуидаги маърузасида белгилаб берилган вазифалар туб моҳиятига етиш аҳоли кенг қатламлари орасида тушунтириш ишлари олиб бориш орқали амалга ошади. Умуман, демократия тантанасига эришишнинг бирдан-бир йўли фуқаролар онг-тафаккурини ўстириб, амалда уларнинг сиёсий фаоллигини оширишдан иборат.

Айтайлик, Президент мазкур маърузасида белгилаб берган етти устувор йўналишнинг тўртинчиси – инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари.

Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг тўлиқ таъминланишига эришиш учун, аввало, Конституцияда белгилаб берилган сўз ва матбуот эркинлигини, ошкораликни, жамиятда ўтказилаётган ислоҳотларнинг очиқлигини таъминлайдиган демократик тамойилларни қоғоздагина эмас, амалий ҳаётда жорий қилиш лозим.

Оммавий ахборот воситалари – матбуот ва радио-телевидениенинг чинакамига «тўртинчи ҳокимият» даражасига кўтарилиши ҳақиқий демократик жамият барпо этишнинг асосий талабларидан ҳисобланади. Лекин, Президент таъкидлаганидек, бизда йиллар давомида оммавий ахборот воситалари қаттиқ мафкуравий ва маъмурий назорат остида фаолият олиб борган. Шунинг учун психологик жиҳатдан уларнинг ўзини том маънодаги эркин ахборот тизими сифатида ҳис этиши қийин кечаётир.

Хўш, «тўртинчи ҳокимият» деган айнан нима маънони англатади?

Бу саволга жавоб бериш учун аввал олдинги уч ҳокимият нима эканини яхшилаб тушуниб олиш шарт. Баъзан шуни яхши фарқлаб ололмаётганимиз учун кўп адашамиз.

Даъво қуруқ бўлмаслиги учун бир мисол келтираман. Яқинда телевиденеда Олий Мажлис депутати бўлган машҳур санъаткорларимиздан бири билан суҳбат ўтказилди. Мухбир: «Санъатда тинмай меҳнат қиласиз, бунинг устига, депутатлик вазифалари бор...» – дегандай қилиб савол берди. Депутат: «Очиғини айтсам, осон эмас. Лекин, нима қиламиз, ҳукуматимизнинг топшириғи, бажарамиз-да...» – қабилида жавоб қайтарди.

Агар шуни ривожланган давлатларнинг сиёсатчиси кўриб қолса, ие, Олий Мажлис – қонун чиқарувчи ҳокимият бўлса, депутатга ҳукумат қайси маънода топшириқ берар экан, деб ҳайрон бўлиши аниқ. Маълум бўляптики, шу санъаткор депутатимиз давлатнинг қонун чиқарувчи идораси билан ижроия идорасини бир-биридан аниқ-тиниқ ажратиб ололмаяпти. Энди унинг сиёсий онги даражасига баҳо бераверинг.

Бизда эски тузумнинг фикрий асоратидан қутулиш қийин кечяпти. Буни яширсак, яна ўзимизга қийин бўлади.

Неварасининг никоҳ тўйида бир отахон даврага чиқиб, кутилмаганда: «Партия ва ҳукуматимизга раҳмат, шу кунларга етказди», – деса бўладими? Ёшлар кулиб юборди. Бирови: «Отахон, қайси партияни айтяпсиз?» – деб луқма ташлади ҳам. Отахон шошиб қолиб: «Ие-ие, айтмоқчи, давлатимиз ва ҳукуматимизга раҳмат, демоқчи эдим...» – деб тузатди.

Жойига ўтирганидан кейин суриштирсам, бу киши давлат билан ҳукуматнинг ҳам фарқига кўп ҳам боравермас экан.

Давлат билан ҳукуматни обдон фарқлаб олмай туриб, давлат ва жамият вазифалари ўртасидаги тафовутни ҳам англаштириб олиш мушкул. Чунки демократик тузумда давлат вазифалари билан жамият вазифалари ўзаро қатъий чегараланади, яъни вазифалар ўзаро тақсимлаб олинади.

Шўро давлати жамиятнинг барча вазифаларини ўз бўйнига олган, шунинг учун тузумда жамиятнинг ўрни ҳам, жамиятда фуқаронинг фаоллиги ҳам чеклаб ташланган эди. Одамларимиз тасаввурида мавжуд давлат ҳақидаги эски қарашлар ҳамон тараққиётимизга халал бериб келаётгани рост. Ҳолбуки, ҳаётнинг бир қисм муаммосини давлат, қолган кўп масаласини жамият ҳал қилиб кетавериши лозим. Лекин собиқ тузум сарқитларидан батамом халос бўлмаган мамлакатимизда аввал ана шу вазифалар тақсимотига эришиб олиш керак.

Демократик давлат жамиятдаги ҳамма нарсага аралашмайди. У ўз вазифаларини қатъий чегаралаб олади. Давлат вазифалари учга бўлинади:

1. **Қонун чиқарувчи ҳокимият**. Бунга парламент, яъни бизда Олий Мажлис киради. Бу давлат органи халқ тарафидан ёпиқ овоз бериш йўли билан альтернатив асосда сайланган депутатлар иштирокидаги сессияларда қонунлар қабул қилади.

2. **Ижроия ҳокимият**. «Ҳукумат» дегани – шу. Бизда Вазирлар Маҳкамаси ва унга қарашли вазирлик ҳамда бошқа ташкилотлар ҳукуматни ташкил этади.

Демак, давлатнинг бир органи қонун қабул қилади, иккинчиси шу қонунларнинг ижросини таъминлайди.

Хўш, қонун ва ижро ўртасида номутаносиблик, қарама-қаршилик келиб чиқса, бу масала қандай ечим топади?

3. **Суд ҳокимияти**. Давлатнинг бу органи, содда қилиб айтганда, айнан ана шундай муаммолар ечимини топиб бериш билан шуғулланади. Яъни қаердаки шундай муаммо туғилса, судга мурожаат қилинади. Суд қонуннинг бузилган-бузилмаганлиги, бузилган бўлса, унинг даражаси, қолаверса, у ё бу тариқадаги қонунбузарлик ёхуд жиноятнинг тегишли жазосини беришга ҳукм қилади.

Бироқ суд фақат қонун бузилганлиги факти билан ишлайди, деб тушуниш ҳам бир томонламалик бўлур эди. Қайсидир масалада қонун муттасил бузилаверса, суд жараёнлари натижаси у ё бу қонуннинг эскиргани, ҳаётда уни ўзгартириш ёки янги қонун қабул қилиш зарурати пишиб етилганини ҳам билдиради. Айтиш мумкинки, суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ҳокимият билан ижроия ҳокимият ўртасидаги мувозанатни сақлаб туришга хизмат қилади.

Хўш, «тўртинчи ҳокимият»га қандай вазифа қоляпти?

Демократик жамиятда оммавий ахборот воситалари эркин бўлиши, яъни давлат назоратидан холи ҳолда фаолият олиб бориши лозим. Матбуот ва радио-телевидениенинг давлат таркибига кириши якка мафкура ҳукмрон бўлган тузумларга хос ва бу тараққиётга зид эканини тарих тасдиқлаб турибди. Шунинг учун образли қилиб, яъни рамзий маънода «тўртинчи ҳокимият» дейилади. Бу шу маънодаки, оммавий ахборот воситалари, гарчи давлат назоратидан холи, эркин фаолият олиб борса ҳам, давлат ишларига худди бир давлат органи даражасида кўмак бериши керак. Оммавий ахборот воситалари чинакамига халқ ўз фикри ва нуқтаи назарини очиқ ва эркин баён қиладиган, керак бўлса, давлат органлари фаолияти тўғрисидаги, хоҳ жиддий, хоҳ танқидий бўлсин, фикри – баҳосини очиқ-ошкор айтадиган минбар бўлиши зарур. Модомики, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 7-моддасида: «Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир», – деб ёзиб қўйилган экан, давлат халқнинг фикрини эшитишга, инобатга олишга, яъни ўз фаолиятини фуқароларнинг талаби асосида йўлга қўйишга бурчли.

Президентимиз Ислом Каримов шунинг учун ҳам ўз маърузасида бу ҳақда: «Таъбир жоиз бўлса, жамоатчилик фикри – фуқаролик жамиятининг ҳолатини ўзида аниқ акс эттирадиган бамисоли бир кўзгу», – деди.

Президентимиз маърузасида белгилаб берилган бешинчи устувор йўналиш – кучли давлатдан кучли жамиятга ўтиш. Бу давлат ҳокимият идоралари фаолияти устидан жамоатчилик назорати кучайтирилишини ҳам англатади.

Кўриниб турибдики, жамоатчиликнинг бевосита давлат ва

Адиб ва жамият

жамият бошқарувига аралашуви керак.

Гап яна ўша Навоий Дарвешалига айтган гапга келиб тақалади.

Давлат ва ҳукумат фаолияти устидан жамоатчилик назорати ўрнатилишига эришиш учун фуқаро, шахс фаол бўлиши шарт. Ҳар бир киши у ё бу масалага муносабатини билдирсин. Ҳаётни яхшилаш, ривожланиш, фаровон яшашнинг турли-туман йўлларини ўртага ташлаяверсин. Шунда, албатта, давлат ва ҳукумат ҳам шу фикр-мулоҳазаларга таянади.

Лекин Навоий укасига тайин-тайин уқтирган бир шарт бор:

Вале арзида асра
шарти адаб, –
Ки тарки адаб баҳра
берур тааб.

Кейин ранж чекиб қолмаслик учун арз қилишнинг адабини эсдан чиқарма, дейди шоир. Бу қимматли ўгитни бугунги кунимизга мослаб тушунтирадиган бўлсак, демократиянинг ҳам одоби бор, унга қатъий амал қил, деймоқчи. Яъни давлат билан ҳукумат, давлат ташкилоти билан жамоат ташкилоти вазифаси ўртасидаги фарқни ажрата олмай туриб, билиб-билмай, масаланинг моҳиятига етиб-етмай фикр айтаверма. Чунки, Навоий наздида, билиб қўй, давлат фаолиятини таҳлил этиб фикр айтиш сенга уканинг акага ёзган хати эмас:

Манга сўз ёзардек анга ёзмағил,
Нишотинг биноси тубин қозмағил.

Газетхон бундан ҳар хил ғайри мулоҳазага бормаслиги учун бир мисол келтираман. Баъзан учрашувларда одамлар газеталарни арзон қилиш ёки «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» рисоласини аҳолига бепул тарқатиш талабларини ўртага ташлайди. Бу иқтисодни мафкуранинг мутлақ қулига айлантириш учун, бепул деган қолган тасаввур. Чунки Президент Ислом Каримовнинг ўтиш даврига хос беш тамойилдан биринчиси – иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги. Ахир, газетани ҳам, рисолани ҳам кимдир ёзади, босмахона босади, унга муайян бир қоғозу бўёқ сарфланади. Бозор иқтисоди шароитида газета ҳам, рисола ҳам – товар, яъни сотиш учун мўлжалланган маҳсулот. Агар арзон қилиш ҳам, бепул тарқатиш ҳам уларни ишлаб чиқараётган корхонани ўтирғизиб қўяди. Кейин бу корхона ё ташкилот ишчи-ходимларига қайси ҳисобдан ҳақ тўласин? Давлат тўласинми? Бунга Конституциямизнинг 12-моддаси йўл қўймайди: "Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас".

Демак, бугун Ўзбекистоннинг тараққиёти ҳаммамизнинг тақдиримизни, унинг равнақи ҳам ҳаммамизга, бевосита ҳар биримизга боғлиқ.

Демократия – яхши нарса. У кўп мамлакатлар тараққиётига асос бўлганига ҳеч қандай шубҳа йўқ. Бироқ биров четдан келиб бизга демократия яратиб бермайди. Давлат, бевосита унинг раҳбари йўлбошчилигида уни ўзимиз бунёд этамиз, ривожлантирамиз.

Қутлаймиз

САҲНАМИЗ ОНАХОНИ

Саҳна санъатининг сеҳри ҳақида кўп ёзилган. Михаил Шчепкиннинг «Театр — муқаддас ибодатхона. Сиз бу даргоҳга садоқат ва сидқидиллик билан хизмат қилинг ёки бу ерга мутлақо қадам босманг», деган таъбири ҳам бор. Олтмиш йилдан зиёд давр мобайнида театр санъатини қалбига жо қилиб яшаган, бутун умри, турмуш тарзи саҳна санъатига садоқат руҳи билан йўғрилган Муҳаббат Йўлдошева ҳам театрни ўзи учун муқаддас даргоҳ деб билади.

У ўзининг бир неча ўн йиллар давомидаги бедор ҳаёти, куюнчаклиги, тинимсиз изланишлари билан саҳнамиз юлдузига айланди. Назаримда, Муҳаббат опанинг бутун фаолияти мобайнида изсиз кетган бирон бир рол, бесамар образ бўлмаса керак. Негаки, биз болалигимиздан Муҳаббат опа санъатидан баҳраманд бўлиб келамиз. Ҳамон бу актриса ижросидаги ҳар бир образ кўз ўнгимизда жонланиб туради. Бунинг сабаби шундаки, актриса қаҳрамони изтиробларидан кўзимизда ёш қалқан, қувончидан қалбларимиз нурафшон бўлиб, кўнглимиз таскин топган.

Муҳаббат Йўлдошева ижоди билан боғлиқ яна бир жиҳат мени доимо ҳайратга солади. Актрисани ҳаётда кўрган, мулоқотда бўлган киши уни ниҳоятда оққўнгил, мушфиқ аёл сифатида идрок этиши мумкин. Бироқ ана шу аёл саҳнага чиққанда жуда катта қудрат соҳибига, таърифга сиғмас улкан бир руҳий оҳрабога айланадию томошабин хаёлини забт этади. Чунки актриса қаҳрамони дунёси билан яшаб, унинг туйғуларини теран гавдалантира олади. Бинобарин, Муҳаббат Йўлдошева ўз ролларини табиий ижро этади, саҳнадошларини ҳам лоқайдлик ва масъулиятсизлик ҳиссига берилмасликка ундайди. Ҳамроҳлар ундан руҳланадилар, қувват оладилар.

Эсимда, бундан бир неча йил муқаддам бир гуруҳ актёрлар билан мактаб театрида саҳнага қўйилган бир спектаклни томоша қилдик. Ўқувчилар тўгарак раҳбари бошчилигида тўлақонли спектакл яратишга, ижрони ҳам маромига етказишга ҳаракат қилишгани сезилиб турарди. Спектакл тугагач, санъаткорлар ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар. Уларнинг аксарияти бу профессионал театр эмас, ҳатто халқ театри ҳам эмаслигини бироз унутиб, танқидга берилиб кетдилар. Якунловчи сўз М.Йўлдошевага берилди. «Бу ерда айтилган танқидий мулоҳазалар ҳам, самимий тилаклар ҳам ўринли, — деди актриса. — Фақат биз муҳим бир нарсани унутмаслигимиз лозим. Бу — мактаб, биз кўрган томоша ижрочилари — ўқувчилар. Спектакл шу ҳолда, мана шу савияда ҳам аввало мактабнинг, қолаверса, ўқувчиларнинг жуда катта ютуғи!»

Ўшанда Муҳаббат Йўлдошеванинг вазиятни чуқур ҳис этиб, уни тўғри баҳолай билгани, тийраклиги, ўткир зеҳни мени яна ҳайратга солган эди.

80 йиллик умр, 60 йиллик ижодий фаолият, неча-неча авлодларнинг маънавий-ахлоқий қиёфасида ўзгаришлар ясаш, уларнинг қалбини олижаноб фазилатлар билан бойитиш ижодкор учун тенгсиз бахт эмасми! Шунинг учун ҳам Муҳаббат Йўлдошева бугунги кунда эл эъзозида, шогирдлар ардоғида.

Мен саҳнамиз юлдузи доимо чарақлаб туришини, шогирдлар ҳам, томошахонани тўлдириб ўтирувчи мухлислар ҳам унинг нуридан баҳра олиб, баҳру дилларни очишини истардим.

Ф.ФАЙЗИЕВ,
театршунос

Доимий ҳамроҳ

«Тошкент ислом университети» нашриётида «Ғайбуллоҳ ас-Салом замондошлари хотирасида» тўплами чоп этилди. Ундан кўплаб кўзга кўринган қирққа яқин муаллифнинг олим, мударрис, мураббий, ижодкор Ғайбуллоҳ ас-Салом ҳақидаги хотиралари ўрин олган. Ижодкорнинг энг сўнгги битикларидан намуналар берилган.

«Ғайбуллоҳ ас-Салом бутун онгли ҳаётлари давомида истиқлолни орзу қилиб, унга ташна бўлиб яшадилар. Истиқлолни зўр хурсандчилик билан кутиб олдилар, ундан янги илҳом, куч-қувват олиб, ўн йил давомида айниқса баракали ижод қилдилар», — деб ёзади «Эҳтиром» сарлавҳали сўзбошисида Ҳамидулла Кароматов.

«У кўз олдимизда шамдай ёнди. Маънавий нур таратди. Бу нурдан юзлаб кўнгиллар баҳра олди» дея лутф этади «Парвона нурга интилади» ёдномасида Эркин Воҳидов.

«Қўлёзмаларини нозик бир ҳусниҳат билан ёзарди. Турли рангдор қалам, фламастерлар билан уларга ишлов берар, сарлавҳалар, бош ҳарфларини алоҳида завқ ва ихлос билан безатарди. Менга қолса Ғайбулла аканинг қўлёзмаларини машинкалатмай, шундоқ ўзини саҳифага чиқарсам дердим». — Бу Иброҳим Ғафуровнинг устознинг кўп қиррали истеъдоди, жумладан, моҳир каллиграфлигига қойил қолиб айтган дил сўзлари.

Тенгқур дўстлари Раҳмонқул Орзубеков, Тўхтамурод Бобоев ва бошқалар ўз хотираларида Ғайбуллоҳ ака талабалик йилларидаёқ илмга ташналик, меҳнатсеварлик, инсонийлик бобида барчага ўрнак бўлиб келганлиги ҳақида камоли эҳтиром билан эслашади. Шогирдлари Нажмиддин Комилов, Муҳаммад Али, Комилжон Жўраев, Абдусалом Умаров, Ҳасан Кудратиллаев, Ҳамдам Исмоилов ўз дил сўзларида Ғайбуллоҳ ас-Салом талабчан, шу билан бирга меҳрибон устоз бўлганлигини таъкидлашади.

Тўпламда Ғайбуллоҳ ас-Саломнинг ҳаёти ва фаолиятини акс эттирган бир қанча суратлар ҳам берилган. Тўпламни Саиди Умиров, Тўлқин Эшбек, Лутфулла Маҳмуд, Назира Саломова тўплаб нашрга тайёрлашган.

Гулруҳ КЕЛДИЁРОВА

«ХУРШИДА»

Боши биринчи бетда

— **Энди-чи?**

— Биласизми, умуман олганда, кино мен учун янги олам бўлди. Кино — катта жамоа томонидан яратиладиган санъат экан. Мен, индивидуал ижодга ўрганган ёзувчи, битта филм учун битта романнинг қуввати кетишини илгари ўйламаган эканман. Кинода ҳамма нарса ўйлаганингдек чиқавермас экан. Мен истаган нарса режиссёр томонидан, режиссёр истагани тасвирчи, тасвирчи истагани эса ижрочилар томонидан амалга оширилавермас экан. Ана шу "нуқталар" бирлашиб, мукаммал бўлгандагина, кино юзага келаркан.

Буни лоақал филм номининг бир неча марта ўзгарганидан ҳам кўриш мумкин. Сценарий вариантида унинг биринчи номи «Фермерлар ҳам йиғлайди» бўлди. Кейин «Фермер қизга тош отманг», деб қўйдик. Учинчи номи «Фермер қиз» бўлди. Ниҳоят, «Хуршида» деган тўртинчи номга келиб тўхтадик.

— **Филм шахсан ўзингизга қандай таассурот қолдирди?**

— Умуман яхши. Истардимки, қаҳрамоним Хуршида жамиятимиздаги тўсиқларни енгиб ўтишда бошқаларга ибрат бўлса!...

— **Шавкат ака, сиз филмнинг саҳналаштирувчи режиссёри сифатида нималар дея оласиз?**

— Энг аввало, ҳар қандай ижодий жараён кишига битмас-туганмас завқ бағишлашини таъкидлаб ўтишни истардим.

Мамлакатимиздаги тадбиркорлик, хусусан, фермерлик ҳаракатига, бу йўлдаги муаммоларга бағишланган мазкур филм 20 кунда суратга олинди ва бу ўзига хос «рекорд» бўлди, деб оламан. Турган гап, тасвирларни улаш, овозлаштириш сингари жараёнлар бирмунча чўзилганини айтмасак, анча унумли ишладик.

— **Ижодий гуруҳингиз билан таништириб ўтсангиз?**

— Филм тасвирчи Абдуҳаким Қориев томонидан суратга туширилди ва бу унинг бадиий асар яратиш жараёнидаги биринчи, мустақил йирик иши бўлди.

Асарга Владимир Барамиков бастакорлик қилди. Усмон Қўчқор шеърлари билан айтиладиган қўшиқларга эса композитор Дилором Омонуллаева куй басталади.

Актёрларга келсак, биринчи навбатда бош рол ижрочиси, актриса Тамара Ҳазратқуловага тўхталиб ўтишни хоҳлардим. Бу унинг кинодаги биринчи йирик роли. Илгари бу истеъдодли актриса билан «Чархпалак» видеофилмида ишлагандик.

Шоқалон ролини ижро этган Муҳаммаджон Узоқов билан ишлаб, очиғи, жуда мамнун бўлдим. Келажакда янги филмлар суратга олсам, албатта, бу ажойиб инсон ва актёрни таклиф этаман деб ният қилиб қўйдим.

Худди шундай илиқ гапларни Иноят, Ўнбоши, Бексултон, Шоумар, Умида сингари ролларни ижро этган актёрлар — Адолат Кимсанова, Тоҳир Миралиев, Алишер Ҳамроев, Эргаш Каримов, Баходир Мирмақсудов, Муборак Ашурбоевалар ҳақида ҳам айтишим мумкин.

* * *

Шундай қилиб, тақдимот маросими ўтди. Энди навбат экранга! Демак, асосий «қурик» ҳали олдинда.

Суҳбатни ЭРКИН ёзиб олди

МИЛЛИЙ ДОРБОЗЛИК:

муаммо ва ечимлар

Аввал хабар берганимиздек, пойтахтимизда 15-18 октябр кунлари Миллий дорбозлар ва анъанавий цирк гуруҳлари раҳбарларига мўлжалланган ўқув машғулотлари бўлиб ўтди. Ана шу тадбирдан кузатилган мақсад, унинг натижалари ва бугунги кунда дорбозлик санъати муаммолари хусусида Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар республика илмий-услубият маркази раҳбари ўринбосари Ўткир ТОҲИРОВ билан суҳбатлашдик.

— Дорбозлик энг қадимий ва халқчил санъат турларидан бири, — деди Ў.Тоҳиров. — Шу боисдан ҳам халқимиз бу санъатни севади ва ардоқлайди. Ҳозир республикамизда 30га яқин миллий дорбозлар ва анъанавий цирк санъати гуруҳлари фаолият кўрсатмоқда. Шулардан 11та жамоага «Халқ ҳаваскорлик жамоаси» унвони берилган.

Кези келганда шуни айтиш керакки, бозор иқтисодиётига ўтиш жараёни дорбозларни ҳам четлаб ўтмади. Айрим дорбозлар гуруҳлари ўз фаолиятларини тўхтатишга мажбур бўляптилар. Транспорт, маблағ топиш масалаларини айрим жонкуяр, уддабурон, тадбиркор гуруҳ раҳбарларининг ўзлари ҳал этиб, ўз-ўзини маблағ билан таъминлашга ўтган бундай дорбозлар ўз гуруҳларигина аҳолига хизмат кўрсатяптилар.

— **Шунга қарамай, ўқув машғулотлари давомида бошқа бир қанча муаммолар ҳам мавжудлиги кўзга ташланади.**

— Тўғри. Айтайлик, дорбозлик томошаларини намойиш этиш учун камида 50-60 $м^2$ атрофда ер майдонига дор қурилади. Лекин гуруҳлар ижодий сафарга чиқишганида жойлардаги маданият ва истироҳат боғларида улар учун кам миқдорда ер ажратилади. Бу, албатта, дорбозларнинг асбоб-анжомларини рисоладагидек ўрнатилиши, техника хавфсизлиги қоидаларига тўлиқ риоя қилган ҳолда томоша дастурларини намойиш этишларида муаммоларни келтириб чиқаради.

Кўрик-фестивалларда турли вилоятларнинг гуруҳлари ўзаро учрашувларга дор асбоб-анжомларини ҳам олиб боришлари анча ноқулайлик туғдиради. Эҳтимол, шундай тадбирлар ўтадиган жойда икки ёки учта дор қурилиб, бошқа вилоятлардан келган дорбозлик жамоалари ҳам ана шу дорларда ўз дастурларини намойиш этишса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Шунингдек, саҳна либосларининг эскиларини кўнгилдагидек тайёрлаш ва уларни тиктириш учун маблағ топишда ҳам ҳал этилиши лозим бўлган масалалар мавжуд.

— **Дорбозлик ва анъанавий цирк санъатида устоз-шогирдлик анъаналари қандай давом этяпти?**

— Дорбозлар йиллар давомида устозларининг йўл-йўриғи ва дор сирларини мукаммал ўзлаштириш асосида дорбоз деган фахрли номга сазовор бўладилар. Лекин ҳозир айрим вилоятларда рўйхатдан ўтмаган, уч-тўрт кишидан иборат сайёр ижрочилар дорбоз ниқоби остида тўйларимизда, бозорларда ва аҳоли гавжум жойларда чиқишлар қилмоқдаларки, бу ҳолнинг олдини олиш керак.

Бу халқимизнинг нодир санъати бўлган дорбозликнинг сулолавийлик, устоз-шогирдлик анъаналарига соя солади. Чунки бундай гуруҳларнинг асосий мақсади «миллий дорбозлик» ниқоби остида пул ишлашдир.

Миллий дорбозлик ва анъанавий цирк гуруҳларига амалий ва услубий ёрдам бериш мақсадида ҳар уч йилда мунтазам кўрик-танловлар ва фестиваллар ўтказиб келинмоқда. Улар учун ўқув-машғулотлари, давра суҳбатлари ўтказилмоқда. Кўпчилик дорбоз гуруҳлари хорижий мамлакатларда ўз дастурларини намойиш этиш имкониятига эга бўляптилар. Шу билан бирга, ўтиб кетган машҳур дорбозлар ва цирк гуруҳлари раҳбарларини хотирлаш тадбирлари, ҳозир устозлар даражасида фаолият кўрсатаётган ижрочиларнинг ижодий кечаларини ўтказишни ҳам мўлжаллаганмиз.

Навбатда дорбоз ва цирк гуруҳларини рўйхатга олиш ва ҳужжатларни расмийлаштиришни, шу асосда уларга гувоҳномалар беришни йўлга қўямиз. Бу эса жойларда ўзбошимчалик билан бадиий жиҳатдан савиясиз паст жамоалар тузилишига чек қўяди.

Фурсатдан фойдаланиб айтмоқчиманки, жойлардаги дор ва цирк билан шуғулланадиган мутасадди ташкилотларнинг раҳбарлари жамоаларнинг саҳна кийимларига, дор асбоб-анжомларига, транспорт воситаларига, шунингдек, имконият даражасида дор ўйинларини намойиш этадиган майдонларни ташкил этишга кўмаклашишлари лозим. Шундагина юртимизда қадимий халқ санъати ривожланиб, сақланиб, авлоддан-авлодга мерос бўлиб қолишига имкон яратган бўламиз.

Г. УМАРОВА
суҳбатлашди

ОНА ШАҲРИМ — ПОЙТАХТИМ

Дунёда пойтахтлар кўп: Лондон, Пекин, Анқара, Токио, Москва, Исломобод, Тошкент, Боку, Қозон...булар мен ўз кўзим билан кўриб, сайр қилган пойтахтлар. Дунёда пойтахтлардан қолишмайдиган шаҳарлар ҳам кўп: Истанбул, Симферопол, Карачи... Буларни ҳам роса кезганман. Уларнинг ҳашаматли бинолари, ажойиб гўшалари ҳали ҳам кўз ўнгимда турибди. Лекин бир сафар Токио — Исломобод — Тошкент йўналишида самолётда деярли 26 соат учиб, Тошкентга қўнганда, ҳаққи-рост, ерга қадам босишим билан она тупроқни қучоқлаб йиғлагим келди. Мен йиғлоқи одам эмасдим.

Ҳар узоқ сафардан қайтганимда, Тошкент менга ором беради, ҳовуримни олади ва Нукусимга кузатиб қолади. Мен дунёнинг анча шаҳарлари билан пойтахтларини кўрган бўлсам ҳам, баъзан ўзининг чанг-тўзони билан кутиб оладиган Нукусимга етадиганини ҳали-бери кўрмаганман, балки, кўра олмасман. Чунки у менинг Она шаҳримдир!

Нукус шаҳрини яёв кезар эканман, нимагадир, ҳассос шоиримиз Абулқосим Утепбергеновнинг қуйидаги сатрлари эсимга тушди:

Қорақалпоқ қалъаси ҳам ўзидай,
Оқ кўнгилли, жаранглаган сўзидай,
Шарофатли шаҳрим нурли юзидай,
Ҳар кимнинг ўз уйи — ўлан тўшаги.

Фарзандларинг содиқ Она-Ватанга,
Юрагинг дўст учун шунчалар кенг-а!
Қизилқумга тушган бир олтин танга —
Ҳар кимнинг ўз уйи, ўлан тўшаги.

Шоирлар сўзи билан айтганда «боқий ёш шаҳар» бўлган менинг пойтахтим эндигина 70 ёшга тўлибди. Энди санага изоҳ берсак, озгина тарихга мурожат қилсак.

Қадимшуносларнинг қазишмаларидан ҳозирги Нукус шаҳрининг ўрнида эски Кердерлар маданияти билан боғлиқ бўлган комил цивилизациядан дарак берувчи ошёнлар топилган. Ундан аввал, қалъа тарихи оловпарастлар замони билан боғлиқ эканлиги тўғрисида ҳам маълумотлар бор. Биз бугун Нукус қалъасининг қадимийлигини тан олиб, унинг Қорақалпоғистон республикаси пойтахтига айланганлигининг 70 йиллигини нишонлаймиз.

XIX асрда Нукус қўрғонида катта ҳарбий гарнизон, рус-тузем мактаби, черков, ҳарбий касалхона ва ҳоказолар бўлганлиги тўғрисида рус сайёҳлари ёзиб қолдирган. Биз яхши биладиган шўролар замонидаги шаҳар тарихи ўтган асрнинг 30-йилларида турма қурулишидан бошланган эди. 1931 йили Қорақалпоғистон пойтахти бўлган Тўрткўл шаҳрини Амударёдаги сув тошқини бостириб, шаҳарнинг қарийб ярмидан кўпи сув тагида қолганидан кейин, пойтахтни Қорақалпоғистоннинг жуғрофий ва сиёсий маркази бўлмиш ҳозирги Нукус шаҳрига кўчиришга тўғри келган ва шаҳарнинг илк биноси — янги турма қад кўтарган.

Сўнг аста-секин ҳозирги ҳукумат уйи, маъмурий ва турар-жой бинолари қад кўтара бошлади. Ўша давр муҳандисларининг фикрича, бу ерда икки қаватдан ортиқ бино қурилиши мумкин эмас экан. Транспортнинг зўри аравалар бўлган бир пайтда, кўчалар ҳам от араваларга мослаштирилиб қурилганларида минг бор ҳақ эди. Бугун Нукуснинг қайтадан туғилган қиёфасини кўриб, «Ёпирай! Шу бизнинг қадимги Нукусми ё бошқами?» деб қоласан киши. Шаҳар марказида қад кўтарган давлат санъат музейи, Бердақ номидаги театрнинг янги таъмирланган биноси, "Халқлар дўстлиги" хиёбони билан Амфитеатр майдони, Ажиниёз шоир ҳайкали... хуллас санайверсангиз ҳар қадамингизда янгилик бор. Кўчаларимиз ҳам халқимизнинг қалби янглиғ кенгайган. Шаҳар марказидаги жин кўчалар ўрнига, ҳозир қоқ ўртадан кесиб ўтган "Дўстлик гузари", "Бердақ гузари" сингари ойдин йўллардан ўтасиз.

Хўш, нимага авваллари шаҳарни шундай гўзал қиёфада кўра олмадик. Ёки бизда шаҳар қурадиган йигитлар йўқмиди? Бор эди, лекин борлари... ўзлигича бирон нарса ишлай олмасди, собиқ марказдан рухсат керак эди. Марказ эса... марказ учун Нукус-пукуснинг тақдири бир тийин эди.

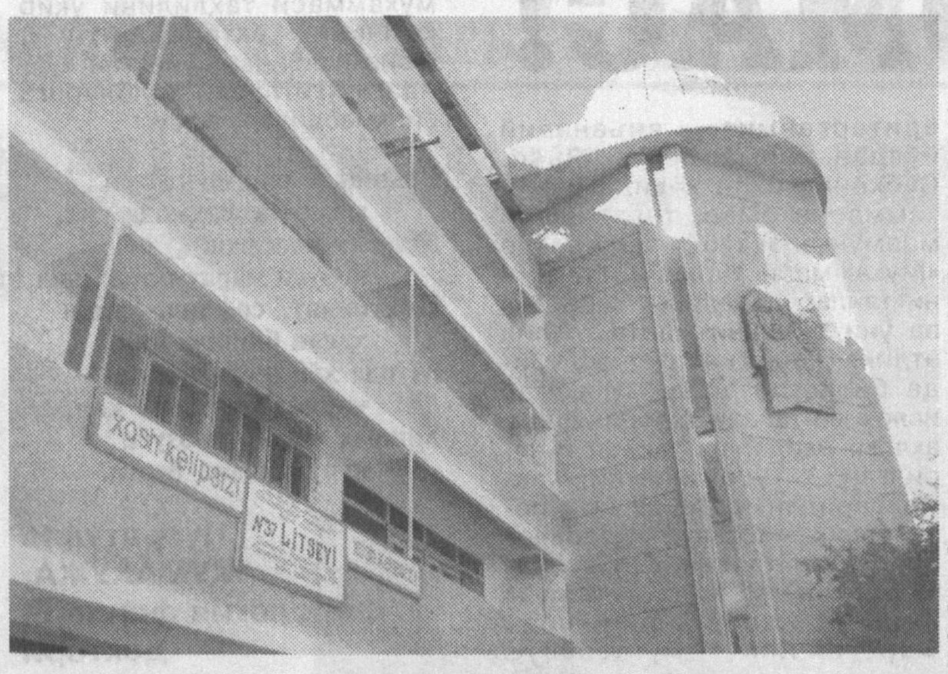

ди. Қорақалпоғистонда, демак, ўша пайтда саноқлигина автомобил бўлиб, уларни ҳам катта лавозимдаги одамлар минган.

Шу ўринда профессор Қалли Ойимбетовнинг кундаликлари эсимга тушади: 1926 йили Қорақалпоғистондаги иккита машина бири Тўрткўлдан, иккинчиси Қизилўрдадан чиқиб, Чимбойга келган жойида бир-бири билан тўқнашган экан... Ана шуни Қорақалпоғистондаги биринчи автоавария деса бўлади, атиги иккита машина, улар ҳам...

Бизнинг пойтахтимиз тарихи ҳам худди шу машиналар тақдирига ўхшайди. Ўша 30-йиллардаги бош план 70-йилларга келиб «қариб» қолди-ю, янги бош план ишлана бошланди, лекин у ҳам амалга ошмасдан қоғозларда қолиб кетаверди. Ҳатто, ҳали эсимизда, 1976 йили бош йўналиш режаларида Нукус шаҳрида троллейбус линияси ишга туширилсин, деб ёзилган эди-ю, бу орзулар фақат мустақиллигимиздан сўнг, 1992 йили рўёбга чиқди.

Чунки у пайтларда ҳатто аллақандай бир бино қуриш учун ҳам Марказнинг рухсати зарурлиги оқибатида Нукуснинг пойтахт сифатида ривожига йўл қўйилмади.

Шаҳар ҳокими, Ўзбекистон Олий мажлиси депутати Имиямин Холмуродов: «Шаҳримиз, мустақиллигимизнинг 11 йилида, аввалги олтмиш йиллик тарихи даражасидан ҳам кўпроқ тараққий топди» де-

Амударёнинг ўнг соҳилида бугун гўзал ва фаровон Нукус қад кўтаряпти, энди у янги автомобил йўли орқали чап соҳилдаги Хўжайли ва Тахиатош шаҳарлари билан деярли туташиб бормоқда.

Нукус бозори тўғрисида алоҳида гапириш лозим. Чунки бу пойтахт бозори шўро замонидаги катта арбобларнинг тўкин дастурхонини эслатади. Худди, Андижоннинг анжири, Наманганнинг олмаси, Сурхоннинг анорлари билан Самарқанднинг узумларини ўзлари емасдан, «аввало, Оролидан айрилган қардошим еб-тўйиб олсин», деб қорақалпоққа олиб келиб қўйгандек, эндигина шохидан узилган...

Президентимиз Нукусга шу йил май ойида келган эди. У кишининг қадамлари икки йилдан буён сувсизлик асоратидан жабр кўрган халқимизга қутлуғ келди, дарёмиз сувларга тўлиб, деҳқонларимизнинг юзига қон югурди. Президентимиз қадамларидан кейин Нукусда қурилиш ишлари жадаллашди, ҳатто кекса нукусчилар, «қани энди Президентимиз бизга тез-тездан келиб турса, мудроқ босган раҳбарларимизни туртиб, уйғотиб турса», дейдиган бўлиб қолди.

Ҳақиқатан, бугун Нукус ҳар бир қорақалпоқнинг миллий ғуруригина эмас, балки бутун Ўзбекистоннинг кафтида турган шимолий пойтахт ҳамдир. Президентимиз Нукуснинг аввалги юбилейларида айтган бир гап: «Нукус — Ўзбекистоннинг иккинчи пойтахти»!

Аҳолиси, қарийб 350 мингга етиб қолган бу ёш шаҳарнинг истиқболи порлоқ, чунки бу йилдан бошлаб, бу ердан Буюк Ипак йўлининг темир карвони ўтади, яъни Ўзбекистон ҳудудидан Европага тўғридан-тўғри йўл очилади. Келгусида эса, Қашқар-Ўш-Андижон-Тошкент-Нукус-Қўнғирот автойўли ишга тушиши билан Европадан Осиёга энг қисқа масофали автомобил йўли ҳам ўтади.

Қалбига қарасанг қорақалпоқнинг
Сувратин кўрарсан Яратган Ҳақнинг,
Юрагига жойлаб меҳрин Аллоҳнинг,
Яна олға, дея олға боради...

Дунёда шаҳар кўп, лекин менинг она шаҳрим — пойтахт Нукусим ягона...

Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ,
қорақалпоқ ёзувчиси

ЯНГИ ТОМОША

С.Хўжаниёзов номидаги Нукус ёш томошабинлар театрида «Қорақалпоқчасига ажралиш» спектаклининг тақдимоти бўлди. Аёлнинг оиладаги ўрнига доир бирёқлама қарашларни фош этишга бағишланган мазкур спектаклни яратиш ғояси муаллифи Бахтбек Елманов. Сценарий муаллифлари К.Холмуродов ва Б.Елманов, саҳналаштирувчи режиссёр Қидирбой Холмуротов.

Шуни айтиш керакки, асар USAID ва Винрок Интернэшнл ҳомийлигида саҳна юзини кўрди.

Ибройим ЮСУПОВ
Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ шоири

ДУНЁГА ТУТАШДИ ЙЎЛЛАРИНГ СЕНИНГ

Бахтингнинг булоғи қайнаб қаъридан,
Кун-кундан узайган қўлларинг сенинг.
Қорақалпоққа қут яна дориган—
Мустақиллик берган йўлларинг сенинг.

Кўп замонлар кечган йўли тор бўлиб,
Кўприги бут арава йўлга зор бўлиб,
Энди не тиласанг, бари бор бўлиб,
Дунёга туташди йўлларинг сенинг.

Эл бекорга эртак ёдлаган эмас,
Ота-бобом бежиз «дод»лаган эмас,
Дарёни ҳеч дулдул ҳатлаган эмас,
Дарёни ҳатлаган йўлларинг сенинг.

Шонли Ўзбекистон — олтин давроним,
Тошкентдан йўллади қутлуғ карвонин,
Шодлан, қорақалпоқ, тугаб армонинг,
Қувватга тўлишгай ҳолларинг сенинг.

Бул йўл — халқим кутган даркорлик йўли,
Мустақиллик берган ғамхўрлик йўли,
Фаровон давронинг қувончга тўлиқ,
Чин дўстликнинг йўли йўлларинг сенинг.

Бул йўлни қурганнинг қўли гул бўлсин,
Халқим, ризқ-насибанг яна мўл бўлсин,
Бул темир йўл эмас, олтин йўл бўлсин,
Қутлуғ бўлсин янги йўлларинг сенинг!

Улмамбет ХЎЖАНАЗАРОВ

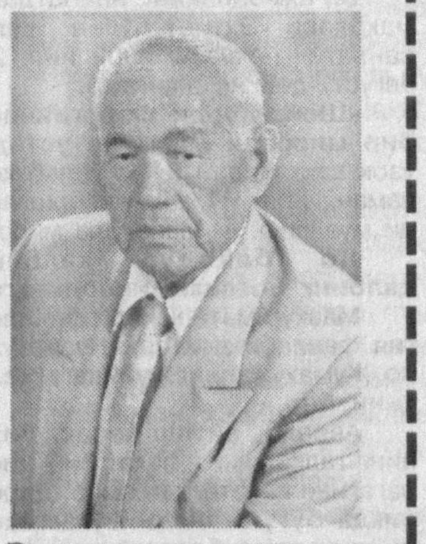

ҲИКМАТИ КЎП КИТОБ БУ...

ПОЙҒА

Чопилди отлар, чопилди,
Чопилган отлар савилди.
Бўшатиб қўйсанг жиловини,
Одамга эрмак топилди...

Сапчиди отлар, сапчиди,
Сапчимоқ ўзи яхшиди!
Пойгага тушган оломон
Тингламай кетди бахшини...

Кўринди пойганинг қораси,
Яқинлаб қолди-я ораси,
Юлдуздай ёнади жонивор,
Жийрон от келдима, қара-чи!

Жийрон от келди-я, жийрон от,
Қуйруқ ёлини туйган от,
Туман от билан талашиб,
Жонига қамчи тийган от.

Қоқ икки бўлиб йиғинди
Байроққа биров югурди.
Воҳ, нима қилдик, жайрон от
Маррадан ўтиб йиқилди...

Аядим отни, аядим,
Не етмас бизга, вой отим?!
Ўларида ҳам жонивор
Бир сермаб кетти-я оёғин.

ҚЎНҒИР ҒОЗ

Ибройим ЮСУПОВга

Ғанқиллаган қўнғир ғоз,
Овозингга танишман.
Уя босиб олти ой ёз,
Айланибсан олисдан.

Манзил олис, йўл дардин
Якка тортиб борасан.
Қўйни иссиқ масканнинг
Қадрин билиб борасан.

Ўтар кунда тариқсан,
Тоғлик тилаб борасан.
Тўққиз ғозга тенг бўлган
Соғлиқ тилаб борасан.

Денгиз тошиб турар, деб,
Тенглик тилаб борасан.
Кенг дунёга яна кенг
Кенглик тилаб борасан.

Ўйнаб оқсин оқар сув,
Сеҳр тилаб борасан.
Меҳрсиз мерганлардан
Меҳр тилаб борасан.

УМРИМ БАЁНИ

Қарай-қарай дунёнинг
Қизиғига тўймадим.
Яхши қўшиқ ёзганлар
Кўп эмас деб ўйладим.

Одамзотни ардоқлаб
Ойга, Кунга тенг этдим.
Бу тенглашлар бошқада
Топилмайди деб эдим.

Табиатга ҳайрон бўб,
Сирларига қизиқдим.
Юлдузларга қарадим
Гардишидан узукнинг.

Мен юлдузлар тилига
Тушунмадим, қийналдим.

Эрта пишган экиндек
Ёз бошида йиғилдим.

Бу сиримни ўзгадан
Пинҳон тутдим, яширдим.
Ҳикмати кўп китобнинг
Бетларига бош урдим.

«Яхши» деди яхши-ку,
Ҳаялламай кел, деди.
Қайда, бироқ ул нокас
Дуруст кенгаш бермади.

Арғумоқдек ирғишлаб,
Баланд-баланд қир ошдим.
Ўзим билан ўйлашиб,
Ўзга билан сирлашдим.

Қараб турсам, ўзгадан
Асло наф йўқ, фойда йўқ.
Ўз нафсига адашган
Мендай одам қайда йўқ.

Бир манзилга келганда
Алланега тўқиндим.
Ўз-ўзимни пир билиб,
Ўз-ўзимга сиғиндим.

Тингламадим айтганин
Бир ўзимдан бошқанинг.
Шу феъл билан, дўстларим,
Манман бўла бошладим.

...Галма-гал кўп, ғавға кўп,
Қиёлмадим ҳеч бирин.
Кун узукун йўл юриб,
Ухлолмайман кечқурун...

Талпинаман сўнг яна
Учадиган каптардай.
Кўз олдимда бу дунё
Очиқ ётган дафтардай.

Қорақалпоқчадан
Рустам МУСУРМОН
таржималари

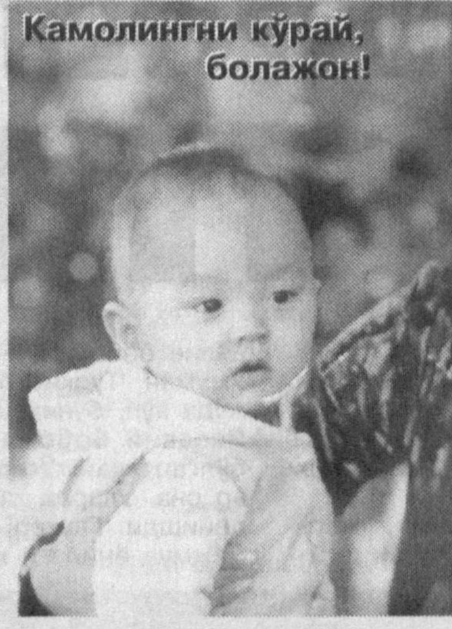
Камолингни кўрай, болажон!

НОДИР АСАРЛАР ХАЗИНАСИ

Қорақалпоғистон пойтахтида довруғи узоқ-узоқларга таралган маданият муассасалари кўп. Улардан бири И. В. Савицкий номидаги Қорақалпоғистон давлат санъат музейидир. Бу даргоҳдаги бетакрор санъат асарларини томоша қилгани ҳатто чет мамлакатлардан ҳам мухлислар Нукусга тез-тез келиб туришади. Музей Нукус шаҳрининг ўзига хос "ташрифнома"сига айланган, десак муболаға бўлмайди. Музейнинг ташкил топиш жараёни эса жуда қизиқарли. Эсингизда бўлса, Мустақиллигимизнинг 11 йиллиги арафасида Президентимиз Фармонига биноан "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирланганлар орасида Қорақалпоғистон давлат Санъат музейининг собиқ директори, марҳум Игор Виталевич Савицкий ҳам бор.

И.В.Савицкий Ўзбекистонга 1947 йили машҳур археолог олим С.П. Толстов раҳбарлигидаги Хоразм археологик экспедицияси билан рассом сифатида келиб ишлаган. Ўша вақтда Ўзбекистоннинг қадимий маданияти унда катта қизиқиш уйғотди. Шу сабабли 1956 йили Қорақалпоғистонга кўчиб келади ва Нукус шаҳрида Қорақалпоқ Фанлар академиясининг этнография бўлимида ишлайди. Аввалига у Қорақалпоқ ва Орол минтақасида яшайдиган аҳолининг халқ амалий санъати намуналарини йиға бошлайди. Сўнг Шарқ ва Ўрта Осиё билан боғлиқ бўлган, 1920-1930 йилларда ижод этган рассомларнинг асарларини, кейинчалик Москва мактабига хос ишларни йиғади. Ана шу йиғилган ишлар асосида 10 йилдан сўнг Нукус шаҳрида санъат музейини очишга муваффақ бўлади. Музейга унинг ўзи директор этиб тайинланади. Игор Виталевич бу ерда фақат директор эмас, таъмирловчи ва илмий ходим ҳам эди. Шунча лавозимда ишлаб арзимаган маош олса-да, шу пулларни ҳам экспонат сотиб олиш учун сарфларди. Чунки давлат томонидан музейга жуда кам маблағ ажратиларди. Савицкий ўша даврдаёқ экспозицияни бошқа музейлардан ажратиб турувчи ўзига хос коллекциялар билан бойитишни ўйлади. Музей рассом ва томошабинларнинг қизиқишини орттиришини, бошқа музейлар орасида ноёб экспонатлари билан ажралиб туришини, чет давлатлардаги томошабинларни ҳам ўзига жалб қилишини жуда хоҳларди. Кеч бўлса-да, унинг орзулари рўёбга чиқди. Бу даргоҳ ҳозирги кунда жаҳон миқёсида тан олинган йирик музейлардан бирига айланди.

Бунинг учун эса И.В.Савицкийнинг тинимсиз меҳнат қилишига, ҳатто ўзлигидан кечишига тўғри келди. Чунки у фақат рангтасвирчи рассом эмас, балки этнограф, археолог, таъмирловчи, санъат ташкилотчиси ҳам эди. Агар у рангтасвирчи бўлиб қолаверганида ҳам иқтидорли рассом, йирик колорист сифатида келажаги порлоқ эди. Лекин у янада машаққатлироқ йўлни танлади. Ижоди гуллаб-яшнаган бир даврда умрини Ўзбекистон билан боғлади. Умрининг охиригача ўзи ташкил этган музей учун экспонат йиғди.

Музей экспозициясидан ўрин олган, 1920-1930 йилларда ижод этган рус авангардчи рассомларининг асарлари, айниқса, диққатга сазовор. П.В.Кузнецов, В.В.Рождественский, Р.Р.Фалк, А.В.-Шевченко, В.А.Фаворский, А.В.Куприн ва бошқалар Шарққа алоҳида эътибор берган рассомлардан эдилар.

Уларнинг санъати маълум даражада Ўрта Осиё республикалари тасвирий санъатини ривожлантириб, унинг шаклланишига таъсир кўрсатади. Бу рассомлар 1920-1930 йилларда Ўрта Осиёга келиб ижод қилганлар. Шарқ мавзуи баъзиларининг ижодларида эпизод бўлиб қолди, бошқаларининг эса бадиий услуби шаклланишига ва янги ижодий босқич очилишига ёрдам берди. Юқорида номлари санаб ўтилган барча рассомлар ижодий услублари турлича эканлигига қарамай, юқори рангтасвир маданиятига ва бадиий маҳоратига эга эдилар. Улар юртимизга ўзлари билан рус ҳамда Европа маданиятининг анъана ва руҳини олиб келишди. Лекин, афсуски, 1920-1930 йилларда ижод қилган истеъдодли рассомлар ижодида узилиш содир бўлди. 1917 йилги октябр тўнтариши новатор ва тажрибали рассомлар ижодига салбий таъсир этди. Ишчилар синфи уларнинг санъатини қабул қилишга тайёр эмас эди. Улар фақат "Передвижник"ларникига ўхшаган "ҳикоя"ни, яъни тушунарли сюжетли асарларнигина тушунардилар.

Истеъдодли рассомларнинг баъзилари чет элларга, бошқалари Ўрта Осиёга кетишди. Россияда қолганлари қатағонга учраб, сургун қилинди. Шундай қилиб "Авангард" энг гуллаган даврида янги санъатни тушунмаган оми халқ томонидан сўндирилди. Мана шу авангардчи рассомларнинг асарларини 1960 йиллари Игор Виталевич йиға бошлади. Натижада бутун дунёни лол қолдиришга қодир экспонатлар билан Нукус музейини бойитиб, ўзидан кейин фидойи инсон сифатида из қолдирди. Шу билан бирга, бу асарларни йўқолиб кетишдан асради. Мана ниҳоят Игор Виталевичнинг самарали меҳнатлари Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан юқори баҳоланиб, "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирланди.

Дармонжон ҚУРЁЗОВА,
музейшунос

ЮРАККА ЯҚИН ШАҲАР

Талабалик йилларим бир учувчи танишимизга эргашиб Нукусга бордим. Тўғри, яқиндан томоша қилиш имкониятимиз кам эди. Шунинг учун уни гоҳ «кукуруз» самолётида тепадан, гоҳ машина деразасидан кўра олдим, холос. Қизиқ! Ўшанда Нукус менда «шаҳарга ўхшаган қишлоқ» ёхуд «қишлоққа ўхшаган шаҳар»дек таассурот қолдирганди.

* * *

Ўшандан кейин бу шаҳарда журналист сифатида жуда кўп маротаба бўлишимга тўғри келди. Шаҳарнинг у бошидан бу бошига кўп кездим, кўп дўстлар, танишлар орттирдим, ҳар сафар кўпдан-кўп таассуротлар билан қайтдим.

Шу саёҳатлардан бирини эслайман.

Эндигина Мустақиллик шабадаси эса бошлаган, аниқроғи, собиқ шўро тузумининг «саноқли кунлари» қолган пайт эди. Хизмат сафари билан яна Нукусга отландим.

Негадир ўша кезлари шаҳар анчайин рангсиз-кутсиз бўлиб туюлди менга. Кўча-кўйда, майдонларда битта-яримта дарахт кўзга ташланар ва улар ё кўкаришини, ё қуришини билмай карахт ҳолатда турганга ўхшарди. Бир-бирига ўхшаб кетадиган кўп қаватли, кутича бинолар, иморатлару муассасалар ҳам қандайдир совуқ, ҳар қадамда алланечук расмийлик, сохталик сезилади.

Марказий майдондан ўтиб бораётиб, жаҳон йўқсуллари «доҳий»сининг шамолда қорайиб кетган ҳайкалига кўзим тушди. У ҳам ўзининг ҳашаматли шоҳсупасида омонат тургандек кўринди...

Ўша куни машҳур ҳайкалтарош Жўлдасбек Қуттимуротовнинг уйига борганим эсимда. Оға содир бўлаётган эврилишлардан андак гаранг, паришонроқ ва ҳорғин

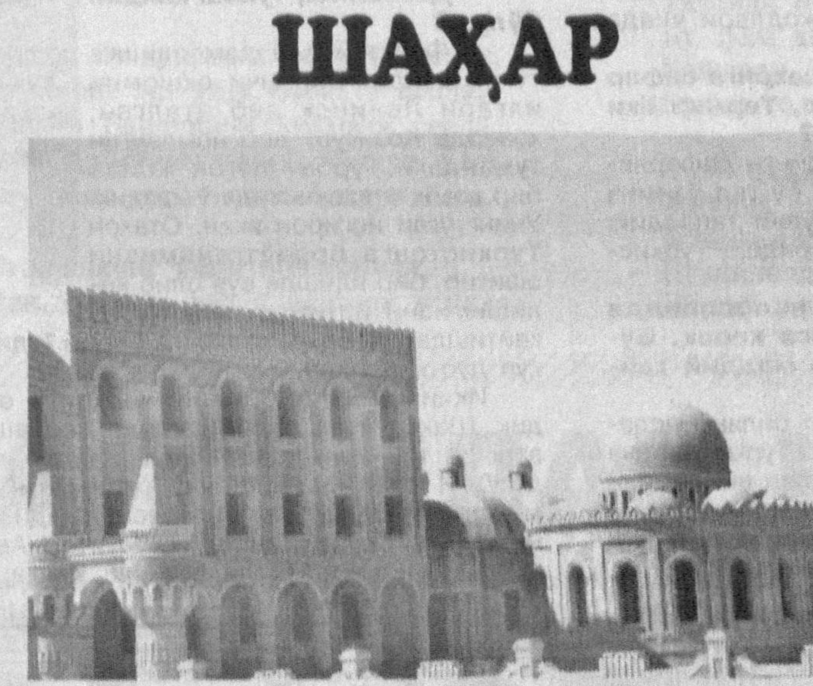

кўринди менга. Ҳовлида ва устахонада катта-кичик дарахт таналари, ёғоч бўлаклари сочилиб ётар, гўё улар ҳам ўзларининг эртага яратилажак образларини кутиб туришганга ўхшарди.

* * *

Навбатдаги саёҳатим нисбатан яқинда бўлди. Орол денгизи муаммоларига бағишланган ҳужжатли фильмни суратга олиш учун бир гуруҳ киночилар билан сафарга отландим.

Очиғи, бу гал шаҳарни таниёлмай қолдим. Нима десам экан? У худди тўйга тараддуд кўрилаётган катта хонадонни эслатди менга. Биров қурган, биров таъмирлаган, биров бўяган, биров суваган... нақ тўй олдидаги тайёргарлик!

Бир вақтлар менга бефайз туюлган кўчалар кенгайиб кетибди. Янги йўллар қурилибди. Кўримсиз, эски иморатлар ўрнида янги, кўп қаватли бинолар қад кўтарибди.

Қаерга бормайлик, ё қурилиш, ё таъмирлаш ишлари устидан чиқамиз. Аэропорт биноси қарийб қайтадан таъмирланяпти. Ҳашаматли театр биносида ҳам иш қизғин. «Тошкент» меҳмонхонасининг осмонўпар биноси томида ҳам қурувчилар кўринади. Университету мактабларда ҳам, хиёбонлару кўчакўйда, қўйинг-чи, катта-кичик тижорат дўконларидан тортиб, болалар боғчасигача, ҳар қадамда тараддуд катта.

Қорақалпоқ биродарларимиз айтишича, бир замонлар Жайхуннинг ўнг соҳилига жойлашган кўримсизгина овул ўрнида ташкил топган ва бугун Мустақил мамлакатимизнинг энг кўркам ва замонавий шаҳарларидан бирига, йирик маъмурий ва маданий марказга айланган Нукус шу кунларда ўзининг 70 ёшини қарши олаётган экан...

Бунақа шаҳарлару кентлар учун 70 йил нима деган гап?! Улар Самарқанду Бухоро, Хиваю Шаҳрисабз, Тошкенту Термиз сингари мўйсафид шаҳарлар олдида навқирон йигитлардек гап.

Бошқача айтганда, Қорақалпоғистон кўпни кўрган, оппоқ соқолли донишманд бобою, у худди ўзининг «Нукус» деган тўнғич ўғлининг 70 ёшлик тўйини нишонлаётганга ўхшаб кетади. Билмадим, ҳар ҳолда бу сафар у менда шундай таассурот қолдирди.

Насиб этса, орамизддаги масофа хийла узоқ бўлса-да, ўзи юракка яқин бу шаҳар билан учрашувларимиз давом этаверади...

Эркин УСМОНОВ

Баҳс

НУКТАДОНЛИК — НУҚТАДОНЛИК ЭМАС!

Умумтаълим мактаблари учун янги адабиёт дастур ва дарсликлари яратиш ишида иштирок этиш имконияти насиб этганига шукур. Мана, бир неча йилдирки, 10-синфлар учун ёзилган «Ўзбек адабиёти» дарслигимиз халқ таълими йўлида ўз хизматини адо этиб келмоқда. Бу йил нашриёт дарсликнинг 4-нашрини тайёрлаб қўйди. Дарслигимиз — мукаммал, камчиликлардан холи, деган даъводан йироқман. Беайб — Парвардигор. Дарслик нашрдан нашрга нуқсонлардан тозаланиб бормоқда. Дарслик ҳақида адабиётшунос мутахассислар, адабиёт ўқитувчилари ва, ҳатто, ўқувчию абитуриентлардан гоҳида илиқ сўз, мақтов, гоҳида эса холис фикр-мулоҳазалар эшитиб турамиз. Фақат бир ҳамкасбимиз — адабиётшунос Ваҳоб Раҳмоновга дарслик маъқул бўлмайди.

Дарслик не машаққатлар билан дунё юзини кўришини гапирмай қўя қолай. У нашр этилиши билан олимимиз «Ўзбек тили ва адабиёти таълими», «Муштум», «Шарқ юлдузи» каби журналлар, «Ёзувчи», «Туркистон» газеталари ва бошқа таҳририятларга «танқидий» мақолалар йўллайди.

В.Раҳмоновнинг навбатдаги мақоласи «Эҳтиёт бўлинг, қалб санъати» («ЎзАС», 2002 йил, 23 август) деб номланган.

«Шоир Турди Фароғийнинг бир мисраси мазмуни устида узоқ вақтлардан бери ўйлаб келаман, — дея узоқдан гап бошлайди муаллиф. — Мана ўша мисра:

Ло бақодур қалбий,
қалбинг боғлама иқболингга.

Мазкур матн ҳақида филология фанлари доктори Нусратулло Жумахўжанинг қуйидаги талқини бор.»

Аввало, айтиш керак, бизнинг талқинимиз фақат бир мисрагагина қаратилган эмас. Дарсликда бутун бошли мухаммаснинг ғоявий-бадиий мазмуни изчил таҳлил этилган. Ундан бир мисра талқинини узиб олиш ғайриилмий ёндашув оқибати. Айниқса, мухаммас жанрининг ўзига хос қонунияти шундайки, унинг ҳар бандидаги мисралар ўзаро мустаҳкам занжирий боғланишга эга бўлади.

«Олимнинг бир мисра устида ҳар томонлама мулоҳаза юритиши — яхши. Бироқ бу мулоҳазалар ўша мисрага, унинг мазмунига алоқадормикан?..», дея эътирозини давом эттиради В.Раҳмонов. (Буни ҳозир биргаликда кўриб чиқамиз.) «Менингча, олим мисрани у қадар (?) эътибор билан ўқимаган кўринади. Мен байтни эски ёзувда ёзиб, қайтадан ўқишга уриндим. Бу усулда мисра қуйидаги тарзга келди:

Ло бақодур қалби,
қалбинг боғлама иқболингга».

Нуқул эски ёзувни билишни пеш қилавериш ҳам камтарликдан бўлмас. Қолаверса, «байтни эски ёзувда ёзиб, қайтадан ўқиш»га зарурат йўқ. Аслият бор-ку! Асл матнни кўринг, ёҳуд қайтадан ёзиб, ўқиб кўринг — моҳият битта.

Ўзига хос қайта ёзиб ўқиш оқибатида В.Раҳмонов мақоланинг уч ўрнида газетхонга хато матн тақдим этган. «Лобақо» — «ло бақо», «қалбий» — «қалби», «иқболинга» —«иқболингга» тарзида ўзгартирилиши натижасида бадиий сўз шакл, маъно, оҳанг бутунлиги жиҳатларидан зарар кўрган. Мана, матншуноснинг аҳволи. Мисранинг дарсликдаги матни — энг саҳиҳ матн. Ундан-да саҳиҳроқ матн бошқа ҳеч қайси манбада йўқ:

Лобақодур қалбий,
қалбинг боғлама иқболинга...

В.Раҳмонов «лобақо» сўзини иккига бўлиб ташлайди. Бу ҳозирги ўзбек адабий тили ва ҳозирги ўзбек ёзуви қонун-қоидалари жиҳатидан нотўғри. Дарсликлар ҳамда мумтоз матнлар ҳозирги ўзбек ёзуви ва ҳозирги ўзбек адабий тили қонун-қоидаларига мувофиқ нашр этилади. «Лобақо» сўзидаги «ло» араб тилида ва эски ўзбек ёзувида сўзнинг қолган қисмидан ажратиб ёзилади. Лекин биз араблар ҳам ёки ўрта асрлар ўзбеклари ҳам эмасмиз. Биз — XXI аср ўзбекларимиз.

Ўзбек тили табиий равишда сўз талаффузи ва имлосида ихчамлик, соддалик, лўндалик, яхлитликка интилади. Шу боисдан **«лобақо»**га ўхшаган **«ломакон», «лоақал», «ложарам», «ложуръа»** каби сўзлар ҳозирги ўзбек адабий тилига асосланган луғатларимизда яхлитлигича ёзилган. (Қаранг: Навоий асарлари луғати. Т. 1977, 337 — 339- бетлар; Ўзбек тилининг имло луғати. Т. 1976, 252 — 253-бетлар.)

«Қалбий» сўзини В.Раҳмонов «қалби» деб ўқийди. Бу ҳам ғалат. Чунки «қалби» сўзи «қалб» ўзаги ва «-и» эгалик қўшимчасидан тузилган. Бунда мантиқ йўқ. Негаки, «Лобақодур қалбий» жумласида кимнингдир қалби ҳақида фикр юритилмаган. Бундан ташқари, битта «й» қисқариши оқибатида мисранинг оҳанг бутунлигига ҳам путур етади. «Эски ёзувда ёзиб, қайтадан ўқиш» масаласига келганда эса, «қалбий» сўзи «йо» ҳарфи билан тугалланади. Уни маъно чиқишига қараб, **«и»** ҳам, **«ий»** ҳам ўқийвериш мумкин. Маънога келсак, **«қалбий»** — сифат, у одамзотдаги тескаричилик, қаллоблик, қалбакилик, ғаразгўйлик сифатларини англатади. Турди Фароғий даврида **«қалбий»** шаклида қўлланган бу сўзни мен ҳозирги тилимизда **«қалб»** шаклида учратганман. Масалан, «Фалонча — қалб одам». Эҳтимол, баъзи халқ шеваларида сўзнинг **«қалбий»** шакли ҳам сақланган бўлса, ажаб эмас. Хуллас, **«Лобақодур қалбий»** жумласининг мазмуни — **«Фирибгар, қаллоб, ғаразгўй одамлар боқий эмас, улар омонат, ўткинчи, уларнинг умри қисқа»,** демакдир. Бу жумланинг яққол кўриниб турган, асосий мазмуни. У дарсликда шундай ифодаланган: «Қалбий, яъни қалбакилик, сохтагарчилик абадий эмас, унинг умри қисқа».

Жумланинг иккинчи — қалб санъати билан боғлиқ мазмунини эса биз дарсликда қуйидагича баён этганмиз: «Зотан, «иқбол» сўзининг араб ёзувида тескари ўқилиши «лобақо» — «бақосиз», «боқий эмас» маъноларини билдиради. Шоир мана шу маънолардан ҳам маҳорат билан фойдаланган» (223 — 224-бетлар). В. Раҳмонов мўъжазгина мақоласида айнан биз баён этган мазмунни икки марта такрорлаган: «Бу мисрадан маъно чиқаришнинг имкони бор. Мисрани бундай тушуниш мумкин: «Иқбол»ингга кўнгил боғлама, чунки «иқбол»нинг тескариси «ло бақо» — бебақодир... Дарҳақиқат, эски ёзувда «иқбол» сўзини ёзиб, уни тескари ўқисак — «ло бақо» бўлади». Фақат биз «бадиий санъат» терминини қўлламаганмиз, холос. Лекин, бу биз мисрада «қалб» санъати борлигини пайқамаганимизни, билмаганимизни, тушунмаганимизни англатмайди. Муҳими, бадиий санъатнинг моҳияти очилган. Ахир, шоирнинг маҳорати ҳақидаги фикр унинг бадиий санъат қўллаганлигидан далолат бермайдими?

Энди В. Раҳмоновнинг иддаоли саволига қайтайлик. Хўш, биз дарсликда баён этган мулоҳазалар мисранинг мазмунига алоқадор эканми, йўқми?

Устозларимиз бир китоб ёки илмий иш ҳақида гапирганда аввал унинг ютуқлари ва ижобий томонларини ёритишга ўргатишган. Биз дарсликда Турди Фароғий сиймосини ёритарканмиз, анъанавий йўлдан бормаганмиз. Яъни, Субҳонқулихон ҳақидаги мухаммасни эмас, тасаввуфий мазмунга эга бўлган мазкур «Мухаммаси туркийи Турди»-ни танлаб дарсликка киритдик ва уни биринчи марта таҳлил этдик. Панду насиҳат услубида битилган ушбу мухаммас ислом ва тасаввуф маърифати, ахлоқи ақидалари билан йўғрилган. У Турди ҳаётий кузатишларидан чиқарилган хулосаларнинг тасаввуф назарияси асосидаги талқинидан вужудга келган. Мазкур мухаммас таҳлили жараёнида Турди Фароғийнинг мутасаввуф шоир сифатидаги адабий сиймоси, ўй-кечинмалари, дунёқараши яққол намоён бўлади. В.Раҳмонов эса булар ҳақида лом-мим демайди.

Бизнингча, илм фақат рад этишдангина эмас, балки софдил, поктийнат дунёқараш, соғлом ва бағрикенг ҳамкасабалик маданиятидан ҳам, фақат эътироздан эмас, балки эътибор ва эътирофдан ҳам иборатдир. Муҳтарам мунаққидимиз Турди Фароғийнинг тавба-тазарруъ руҳи билан йўғирилган мухаммаси таҳлилини ўқиб камчилик ахтарибдилар-у, шоир қалбидан қуйилган қуйидаги ўгитларни қалбларига жойламабдилар, афсус:

Боқийи умрингни сарфи
мардуми фаҳмида қил,
Мақдаминда бош қўюб,
побўси мардум дида қил,
Поктийнат, софдил, хулқи
ҳасан бигзида қил,
Мунда хўб илму амални
чирмаву санжида қил,
Ҳашрда мезон тарозуси
қурулмасдин бурун.

Нусратулло ЖУМАХЎЖА,
филология фанлари доктори

"ШЧ" жавонига

Инсон умрини кулгисиз тасаввур этиб бўлмайди, хурсандчиликсиз ўтаётган умр омочни тортиб машаққат чекишдай мушкул ҳол. Шу боисдан ҳам халқимиз азалдан кулгини қадрлаган, латифаларга, хандаю аскияларга, ҳазил-мутоибага бағрини кенг очган.

Кулгипаз Абдураззоқ Обрўй ўзининг зийрак кузатишларини қоғозга тушириб кулги мухлислари орасида эътибор топиб келаётган истеъдодли ҳажвчиларимиздан. Айниқса, унинг пародиялари доимо катта қизиқиш билан ўқиладики, бу муштарийларимизга газетамизнинг "Ғалвир" рукни орқали яхши маълум.

Яқинда Абу Али ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти ҳажвчи ёзувчимизнинг янги ҳажвий ҳикоялари, миниатюраларини жамлаб, "Бўйдоқ аскар" номида китобча шаклида чоп этди. Абдураззоқнинг ушбу тўпламига киритилган жажжи асарларида ҳаётимизда учраб турадиган баъзи бир иллатлар сатира тиғи остига олиниб, самимий кулги уйғотадиган даражада таъсирчан ифодалаб берилган. Китобчадаги ҳажвияларнинг тили равон, содда, боз устига қаҳрамонлари ҳам биз билган, орамизда юрган кимсалар.

Умид қиламизки, муаллифнинг қаламидан дунёга келган бу қувноқ ҳикояларни ўқиб, сиз азиз муштарийларнинг ҳам юзингизда табассум пайдо бўлади.

Озод Ватан одами

ШУНДАЙ ЯШАР ОДАТДА ОДАМ!

Атоқли шоиримиз шеъридан бу сатрни сарлавҳага танлаганимизнинг боиси бор: барча замонларда ҳам қалбига эзгу ниятларни жо этган чин инсонлар фаол бўлишган, бошқаларни ҳам қуриш, яратиш, яъни тиниб-тинчимасликка чорлашган. Бир кўрган одам Нурмамат ака Алмуродовни велосипед устида тасаввур қилолмайди. Бироқ сиртдан бўш-баёв кўринган бу ижодкор йигирма йилдан бери велоспорт билан шуғулланаркан. Биз у кишини, навбатдаги велосафарда бўлиб қайтганини эшитиб, суҳбатга чорладик.

— Велоспорт билан кўп йиллардан бери шуғилланаркансиз. Бу шунчаки қизиқишми ёки зерикканда эрмак учун бир машғулотми?

— Бу — менинг турмуш тарзим. Касбим фотомухбир, мана, сиз ҳам ижодкор одамсиз. Бизнинг ишимиз жисмоний куч, ҳаракат талаб қилмайди. Асосан, бир жойда ўтириб ишлаймиз. Кўпчилик ижодкорлар камҳаракатликдан жисмоний азоб чекишади. Касбдошларимиз орасида юрак, қон-томир хасталиклари билан оғриганлар кўп учраши сир эмас. Агар улар ҳам спортнинг бирор-бир тури билан муттасил шуғулланишса, ҳам соғлиқлари жойида бўларди, ҳам ижодлари янада авж оларди.

— Велосипедда Туркистон шаҳрига сафар қилибсиз. Нега, масалан, Нукус, Термиз ёки Ўшга эмас, айнан Туркистонга?

— Сиз айтган шаҳарларга олдинги сафарларимизда борганмиз. Шунинг учун бу гал ўзимиз учун нисбатан нотаниш бўлган йўлни танладик. Ҳам зиёрат, ҳам тижорат деганларидек, Туркистонга йўл олдик.

— Узоқ йўлга, қолаверса, велосипедда сафарга чиқишнинг ўзи бўлмаса керак. Бунинг учун тажрибадан ташқари моддий тайёргарлик ҳам керак-ку...

— Сафар олдидан биз дўстлар билан маслаҳатлашдик. Аксарият ҳамкасбларимиз Туркистонгача бўлган йўлни велосипедда босиб ўтиш анча қийин кечишини айтишди. Бу бизнинг қизиқишимизни баттар оширди. Хуллас, 18 август куни кечқурун ўғлим билан Самарқанддан йўлга чиқдик.

Ҳар қандай эзгу ишга бел боғласангиз ёрдам қўлини чўзадиган хайрихоҳ инсонлар топилади. Бизни ҳам қўллаб-қувватлаганлар бўлди. Хусусан, Сирдарё вилоятининг Оқолтин божхона маскани бошлиғи Абдулазиз Саидов бизга ҳомийлик қилди. Фурсатдан фойдаланиб у кишига ҳамда мазкур божхона маскани жамоасига миннатдорлик билдирамиз.

— Гапингизга қараганда, асосан, кечаси йўл босибсизлар...

— Бу йил август ойи, ўзингизга маълум, жуда иссиқ келди. Кундуз куни юриш қийин бўлди, бунинг устига иссиқда асфалт йўлда юришга велосипеднинг ғилдираги чидамайди, баллони ёрилиб кетади. Қозоғистонда шундай бўлди, заҳира баллонлар бор эди, алмаштириб йўлимизда давом этдик.

— Албатта, божхона масканларидан, чегаралардан ўтишга тўғри келган. Бирор-бир қийинчилик туғилмадими?

— Ҳеч қандай мураккаблик бўлгани йўқ. Чегарадан ўтишда декларация тўлдирдик, ҳаммаси белгиланган қонун-қоидаларга кўра ҳал бўлди, бизга оқ йўл тилашди. Ўзбекистонда ҳам, Қозоғистонда ҳам чегарачилар бизга жуда хайрихоҳ муносабатда бўлишди.

— Йўл юрсангиз ҳам мўл юрибсиз, таассуротлар қандай: қандай одамлар билан дийдор кўришдингиз, уларнинг сизларга муносабати қандай бўлди?

— Қозоғистонга ўтганимизда, дастлаб, Сариоғоч туманида тўхтадик. Сариоғочликлар орасида ҳамюртларимиз кўп эди. Улар бу ерда деҳқончилик билан шуғулланишаркан. Мева, сабзавот етиштиришда қозоқ биродарларимизга ёрдамлашарканлар. Қардошларимиз улардан деҳқончилик сирларини ўрганишаётганидан жуда миннатдор бўлиб гапиришди. Деҳқонлар ўзлари етиштирган ноз-неъматлар билан бизни меҳмон қилишди.

— Дам олиш, тунаш қандай бўлди?

— Фақат йўлда дам олишга тўғри келди. Биринчи оқшомни илгари Ленинск деб аталган, ҳозирда Қозиғурт деб номланган тумандаги Турбат деган жойда бир қозоқ отахонникида ўтказдик. Унинг ўғли ногирон экан. Отахон Туркистонга бораётганимизни эшитиб, бир идишда сув олиб келишимизни илтимос қилди. Биз қайтишда сув олиб, отахонга бериб ўтдик. У киши кўп дуо қилдилар.

Иккинчи куни Чимкент шаҳрига етиб бордик. Шаҳар жуда ажойиб жойда жойлашган экан, атрофи тоғ. Шаҳарда ўзбеклар кўп. Кираверишда ДАН ходимлари бизни яхши кутиб олишди, муздай зилол сувлар билан сийлашди. Форобий номидаги боғни айландик. Мухтор Авезов номидаги университетда бўлдик. Кечга яқин яна йўлга чиқдик. Тунда йўл четидаги бир ёнилғи қуйиш шахобчасида тўхтадик. Шахобчада тўрт нафар кавказликларга хос қиёфадаги йигит турган эди. Танишдик. Улар курд миллатига мансуб экан. Бизни уйларига таклиф қилишди. Уйлари катта йўлдан икки юз метрлар четроқда экан. Улар асосан чорвачилик билан шуғулланишаркан. Бизни меҳмон қилишди.

— Бир-бирларингизни тушуниш қийин бўлмадими?

— Курдларнинг тили бироз бошқачароқ экан. Бироқ биз гоҳ қозоқча, гоҳ ўзбекча гаплашиб, дарров тил топишиб кетдик. Эрталаб нонушта пайти бизга бир қўшиқ қўйиб беришди — «Жоним Курдистоним» деган. Анча ҳазин қўшиқ экан.

Улар билан хайрлашиб йўлга тушдик, Қизилкўпирга етиб бордик. Бу тарихий жой экан. XIX асрда қурилган кўприк давлат муҳофазасига олинган.

Хуллас, жума куни тонгда Туркистонга етиб бордик. Шаҳарга кираверишда катта қилиб «Туркистон» деб ёзиб қўйилган. Яна бир жойда «Мусулмон дунёсининг иккинчи Маккаси» деган ёзув ҳам бор. Шаҳарда қурилишлар бўляпти. Зиёратчилар жуда кўп. Мақбарани, авлиё бобомизнинг мозорларини зиёрат қилдик. Умуман, Туркистонда зиёрат қиладиган жойлар жуда кўп, бунинг ўз тартиб-қоидалари бор экан. Яссавий бобомизнинг икки нафар фарзанди бўлган экан. Ўғиллари Иброҳим, қизлари Гавҳар она. Уларда ҳам авлиёлик хислатлари бўлган, дейишди. Гавҳар она қабрини зиёрат қилиб, шу мажмуа ёнидаги қудуқдан сув ичдик.

Ҳа, дарвоқе, зиёратларни бажо келтириб, уловларимизни созлаб, энди йўлга тушганимизда орқамиздан қиз боланинг: «Тўхтанг-ши!.» деган овози эшитилди. Тўхтадик, бир ўғлим тенгги чиройликкина қозоқ қизалоғи қўлида иккита нон, битта қатламани бизга узатди. Мен унинг исмини сўрадим: «Зуҳра» деди қизалоқ. Ўғлимга: «Исминг Тоҳир бўлганда «Тоҳир ва Зуҳра» филмининг яна бир вариантини олса бўларди», дедим ҳазиллашиб. Нон билан қатламани олганимиздан қизалоқ жуда хурсанд бўлди. Шу нон бизга йўлда жуда асқотди.

— Ўғлингиз ҳам велоспорт билан анчадан бери шуғулланадими?

— Болалигида уч оёқли, кейин икки ғилдиракли велосипед олиб берганман. Шундан бошланган қизиқиши. Ҳозир Хуршид Ғафур Ғулом номидаги 2-ўрта мактабнинг 9-синфида ўқийди. Мен билан сафарларда бўлган, чиниққан. Дастлаб қийналса керак, дегандим. Йўқ, чиникди. Катта велопойгаларга қатнашишни орзу қилади. Қани энди туманларда ҳам спортнинг бу турига эътибор кучайтирилса. Ҳозир у катта теннис билан ҳам шуғилланяпти.

Президентимиз ёш авлодни соғлом камол топтиришга жуда катта эътибор қаратганлар. Биз ота-оналар юртбошимизнинг даъватларига жавобан оиламизда бу борада фарзандларга намуна бўлишимиз керак. От изини той босар, дегандай, орқамиздан келаётган фарзандларимизнинг соғлом, қорувли, баркамол инсон бўлишлари бизнинг қадам олишимизга боғлиқ.

— Велосипедингиз қанақа русумда?

— «Пойга» русумида. Бу русумдаги велосипед жаҳон велопойгасида минилади. Ўғлимдагиси «ярим пойгалик».

— Барибир, Нурмамат ака, йўлда қийналаган чоғларингизда: «Нима қилардим, бу ташвишни бўйнимга олиб...», деган пайтлар ҳам бўлгандир. Ахир, йўл азоби — гўр азоби, деб бекорга айтишмаган-ку.

— Йўқ, аксинча. Мана, Туркистон сафаримизда минг километр йўл босдик. Биласизми, йўлнинг ярмини босиб ўтгандан кейин «иккинчи нафас» очилди. Бунинг завқини айтмайсизми! Шундай ҳам бўладики, қани энди йўл тугамаса, юраверсанг, юраверсанг...

Яна бир муҳим гап. Узоқ умр кўриш — одамнинг ўзи учун, оиласи, Ватани учун ҳам бир бахт. Инсон орзуларига етиши учун ҳам узоқ умр кўриши керак. Мен 50 ёки 60 йил умр кўраман, деб эмас, 100 га, 150 га кираман, деб ният қилиш керак. Бизда ҳозир 80-90 ёшга кираётган отахонлар бор. Бироқ улар бу ёшга қарилик азобуқубатларини чекиб, жисмонан қийналиб, ҳар хил оғриқларга бардош бериб кираяпти. Баъзилари ўн йиллаб тўшакда ётади. Аслида одам кексаликда ҳам бардам, қувноқ бўлиб бахтли ҳаёт кечириши керак ва бу унинг ўзига боғлиқ. Мен яхши қаришнинг йўлларидан бири велоспорт билан шуғулланиш, кўп яёв юриш деб биламан. Юртимизга, оиламизга, келажагимизга ҳам руҳан, ҳам жисмонан соғлом одамлар керак.

— Велосипедда Ер шарини айланиб чиқиш ниятингиз йўқми?

— Биз Туркистон сафаридан қайтгач, бир хушхабарни эшитдик. Англиядан Буюк Ипак йўли бўйлаб велосипедда сафарга чиққан беш нафар буюк британиялик Самарқандда, кейин бизнинг туманда тўхтаб ўтишибди. Ҳамюртларимиз улар ҳақида жуда ҳаяжонланиб гапиришди, уларни яхши кутиб олишгани, кузатиб қўйишганини айтишди. Биз ҳам ният қилдик: яқин йилларда, насиб этса, ана шу Буюк Ипак йўлини, инглиз биродарларимиздай, велосипедда босиб ўтамиз. Умид қиламанки, бу йўлда бизга ўнлаб ҳамкасбларимиз — журналистлар, ижодкорлар ҳамроҳ бўлишади. Ахир, бундай сафарлар ижод кишисининг нафақат соғлиғини мустаҳкамлайди, шу билан бирга, бир дунё илҳом, таассуротлар ҳадя этади.

А. ОТАБОЕВ
суҳбатлашди

Дунё — кенг...

МУРДА ШОУ

Яқинда Россиянинг Новосибирск вилояти прокуратураси терговчилари мудҳиш бир жиноятни фош этишди. Маълум бўлишича, новосибирсклик марҳумларнинг жасади, илмий шартномага кўра, медицина ўқув юртига кўргазмали қурол тайёрлаш учун Германиядаги Пластинация институтига юбориб турилган. Бу институт директори...

... доктор фон Хагенс Ғарбда жанжалкаш авангардчи-санъаткор сифатида ном чиқарган экан. У ўзининг «бадиий» композицияларида мурдаларни ва уларнинг аъзоларини ишлатаркан. Европа мамлакатларида бир неча марта Хагенс асарларининг кўргазмалари уюштирилган ва ҳар гал бу томошалар жанжал билан якун топган.

Пластинация усулини профессор 1977 йили кашф этган. Бу усулга кўра, жасадлардан ёғ ва сув сиқиб чиқарилиб, улар ўрни пластика билан алмаштирилган. Шу тариқа профессор Гюнтер фон Хагенс одам таналаридан бутун бир музей ташкил этди ва энди уларни дунёга намойиш этиб, пул ишлаётир. Буюк Британияда намойиш этган кўргазмасини у "Жасад дунёси» деб номлаганди. Бу шоу анча дилхираликларга сабаб бўлди. Кўргазмада намойиш этилган жасадлар ва тана аъзолари марҳумларнинг қариндошларида норозилик уйғотди.

Дарҳақиқат, Новосибирскдан илмий шартномага кўра Германияга, доктор Хагенсга мурдаларнинг жўнатилиши ҳам қонунга хилоф тарзда амалга оширилган экан. Чунки марҳумнинг жасадидан кўргазмали қурол ёки бошқа мақсадларда фойдаланиш учун унинг тириклик пайтида берган ёзма равишдаги розилиги зарур. Бу талаб ҳатто ҳеч кими йўқ, жамиятдан четга чиқиб қолган кишилар жасадига ҳам таалluқли.

Доктор фон Хагенс эса ҳали-бери «мурда шоу»сини давом эттириши учун зарур «материаллар»га зориқмаса керак, ҳарқалай.

ТУАЛЕТ ҚОҒОЗИДАГИ РОМАН

Сир эмас, бировларга туалетда ўқиш ёқади. Бундай эҳтиёжни ҳисобга олган олмониялик ноширлардан бири ҳикоялар ва шеърлар босилган туалет қоғози ишлаб чиқара бошлади.

«Биз бу «китоблар»нинг ишлатилишини хоҳлаймиз. Бизнинг фаолиятимизнинг моҳияти ҳам шунда», дейди нашриёт раҳбари Георгес Хемерштофер. Унинг ишонч билан айтишича, туалетда ўқиш иштиёқи ҳар икки одамнинг биттасига хос одат. Reuters агентлигининг тарқатган хабарларида айтилишича, бу нашриёт «чоп этадиган китоблар» рўйхатида таниқли олмон ёзувчи, шоирлари асарлари ҳам бор экан. Бундан ташқари, ноширлар яқин-орада "туалетбоп» эртаклар ва детектив қиссалар пайдо бўлишига ҳам умид қилишмоқда. Ҳар бир матн қоғоз бойламига бир неча марта босилади, бу ўқувчининг мавзуга қайтишига ёрдам бераркан.

СОХТА САДДАМ

Яқинда Саддам Ҳусайн тўртинчи марта уйланди. ИТАР — ТАССнинг ғарбдаги оммавий ахборот воситалари хабарларига таяниб берган ахборотига кўра, Саддамнинг тўртинчи хотини Ироқ ҳарбий саноати вазирининг қизи экан. Онаси немис миллатига мансуб бу қизга, айтишларича, Бағдодда тенг келадиган гўзал топилмасмиш.

Бироқ тўй тантаналарида ҳақиқий Саддам Ҳусайн иштирок этганми ёки унинг бирор-бир қиёфадоши қатнашганми, буни ҳеч ким аниқ айтолмайди. Олмониялик журналистлар ва олимлар беш юздан ортиқ видеоёзувларни таҳлил қилишиб келишган хулосаларига кўра, деярли барча расмий тадбирларда Саддам Ҳусайннинг қиёфадошлари қатнашар экан.

Маълум бўлишича, қиёфадошлари Ҳусайнни нафақат сафарларга чиққанида, халқ билан ёки чет эл раҳбарлари билан учрашувларда, балки инқилобий кенгаш мажлисларида ҳам алмаштиришар экан. Бундай хулосаларни Ироқ махфий полициясининг собиқ раҳбари, ҳозирда мухолифда бўлган Вофиқ ал-Самара ҳам тасдиқлайди. Қизиқ, Саддамнинг тўртинчи хотини ҳақиқий Ҳусайнга турмушга чиққанига ишончи комилмикан?..

Маданият ишлари вазирлиги, «Ўзбектеатр» бирлашмаси ва Муқимий номидаги театр жамоаси шу театр директори **Абдушукур ШОМУРОТОВ**нинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва қаридошларига таъзия билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси шоир Шукур Қурбонга онаси **Убайда ОБИДЖОН** қизи вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Ўзбек Миллий академик драма театри жамоаси Ўзбекистон халқ артисти Тўти Юсуповага ўғли **МИРЖАЛОЛ**нинг вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Чилонзор туман Маданият ишлари бўлими "Тошкент" миллий карнай-сурнай театр-студиясининг бадиий раҳбари Нодир ва созанда Собир Раимовларга оналари **Мавлуда ая ШАМСИТДИН** қизи вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи
Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Нодирбек ОРТИҚОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 970. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—4309